

The background features a dark grey textured surface with several overlapping squares in shades of orange, red, and yellow. In the lower-left corner, there is a grey silhouette of a balance scale. A large, dark red diagonal band runs across the bottom right, containing a faint, stylized illustration of a human figure.

Vodič za podršku

svjedokinjama/svjedocima
u sudskim postupcima
procesuiranja ratnih zločina

Vodič za podršku svjedokinjama/svjedocima u sudskim postupcima procesuiranja ratnih zločina

Sarajevo, 2014.

Vodič za podršku svjedokinjama/svjedocima u sudskim postupcima procesuiranja ratnih zločina

Izdavač:

Fondacija lokalne demokratije Sarajevo

Autori:

advokat Kadrija Kolić

Alma Taso Deljković

Amer Homarac

Jasmina Mujezinović

Urednica:

Amra Kadrić

Lektorica:

Gordana Bosić

Štampa:

CPU Sarajevo

Godina izdavanja:

2014

Za informacije obratite se Fondaciji lokalne demokratije,

Bravadžiluk bb, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

Tel/Fax: +387 33 237 240, 236 899

email: adl@bih.net.ba

web: www.fld.ba

Sadržaj

Uvod	6
I Dio	
Pomoć i podrška svjedocima u Tužilaštvima/Sudovima	8
Odjeljenje za podršku svjedocima - misija i zadatak	8
Službenik za podršku svjedocima - Vaše "poznato lice" u Tužilaštvu/Sudu	9
Praktična podrška svjedocima (prije, za vrijeme i nakon suđenja)	9
Psihološka podrška svjedocima (prije, za vrijeme i nakon suđenja)	10
Kontakt sa Odjeljenjem za podršku svjedocima nakon svjedočenja (Šta se dešava nakon što svjedočenje bude završeno?)	11
Dodatne praktične informacije za svjedoke (Najčešća pitanja koja svjedoci imaju prije i nakon svjedočenja)	12
II Dio	
Pregled osnovnih prava i obaveza sa aspekta krivičnog zakonodavstva	14
Glava I	14
Materijalni i procesni propisi koji donose pravni okvir o pravima i položaju svjedoka - oštećenih u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini	14
Krivični zakon BiH	15
Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine	16
Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH	17
Zakon o programu zaštite svjedoka BiH	18
Glava II	19
Pojam svjedoka u krivičnom postupku	19
Faze predkrivičnog i krivičnog postupka u kojima se svjedok pojavljuje	20
Položaj tužitelja u odnosu na obaveze i prava svjedoka	20
Glava III	22
Obaveze i prava svjedoka- žrtve u postupcima dokazivanja tokom krivičnog postupka u predistražnim fazama i istrazi i krivičnim postupcima	22

Obaveze svjedoka u postupcima dokazivanja i krivičnim postupcima	22
Prava svjedoka u postupcima dokazivanja i krivičnim postupcima	24
Obaveza svjedočenja	27
Mjesta na kojima se svjedok pojavljuje radi svjedočenja	28
Organi nadležni za uzimanje izjava	28
Obaveze nadležnih organa prema svjedocima	28
Instrumenti koji stoje na raspolaganju nadležnim organima za obezbjeđenje prisustva svjedoka svjedočenju	29
Instrumenti koji stoje na raspolaganju nadležnim organima za obezbjeđenje prava i zaštite svjedoka u postupku svjedočenja	29
Tok svjedočenja	29
Glava IV	30
Vrsta svjedoka sa aspekta ugroženosti i njegova pozicija u predkrivičnom i krivičnom postupku	30
Svjedok u duhu Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka	30
Vrste mjera zaštite (proceduralne i dodatne mjere)	31
Sudska kontrola načina saslušanja svjedoka	32
Saslušanje ugroženog svjedoka posredstvom predsjednika vijeća	32
Svjedočenje putem tehničkih uređaja za prenos slike i tona	33
Udaljavanje optuženog iz sudnice - omogućavanje praćenja suđenja putem video linka	34
Čitanje zapisnika o saslušanju iz istrage	34
Ograničavanje prava optuženog i branioca da pregleda spis i dokumentaciju	34
Glava V	35
Žrtve (oštećeni) kao svjedoci u krivičnim predmetima ratnih zločina	35
Pojam žrtve	35
Međunarodni dokumenti koji definišu pojam žrtve za vrijeme oružanih sukoba	35

Domaći pravni propisi koji definiraju pojam žrve	36
Prava svjedoka- žrtava u predistražnom postupku	36
Prava svjedoka- žrtava u istrazi kao fazi krivičnog postupka	37
Prava svjedoka- žrtava u krivičnom postupku tokom glavnog pretresa	37
Prava svjedoka u sudnici	37
Fizički položaj svjedoka u sudnici	37
Odnos svjedoka prema optuženom i način obraćanja optuženog svjedoku	38
Direktno postavljanje pitanja od strane optuženog	38
Direktno postavljanje pitanja od strane branioca optuženog	38
Direktno postavljanje pitanja od strane Tužitelja	39
Postavljanje pitanja svjedoku preko sudije	39
Pitanja sa kojima se svjedok može suočiti u sudnici	39
Pitanja koja se ne mogu postaviti svjedoku	39
Na koja pitanja svjedok-žrtva ne može odgovarati, provokativna, sugestivna pitanja	40
Prostor i mogućnost da se razmisli prije davanja odgovora na pitanje	40
Podrška svjedoku u sudnici od strane trećih lica – pravni savjetnik	41
Obaveze svjedoka tokom krivičnog postupka u fazi istrage i tokom glavnog pretresa	41
Paralela između prava i obaveza svjedoka u istrazi i na glavnom pretresu	41
Glava VI	42
Pravo svjedoka - oštećenog na imovinsko pravni zahtjev i na podnošenje žalbe	42
III Dio	43
Registar članica Mreže za podršku svjedocima	43
Odjeljenja za podršku svjedocima pred Tužilaštvima/Sudovima	57

Uvod

Tokom rata u Bosni i Hercegovini (1992-1995) učinjena su brojna zlodjela koja su uključivala i rašireno činjenje djela silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja nad ženama kao instrument postizanja vojnih i političkih ciljeva, a što je u nekoliko presuda utvrdio i Međunarodni krivični sud za ratne zločine počinjene u bivšoj Jugoslaviji.

Kroz dugogodišnje iskustvo i rad sa ženama žrtvama rata, nevladine organizacije su prepoznale problem nepostojanja adekvatnog sistema za pomoć, podršku i zaštitu žrtvama, naročito ženama-žrtvama rata kao svjedokinjama u sudskim postupcima procesuiranja ratnih zločina u BiH.

U okviru uspostavljenog sistema podrške svjedocima od strane države Bosne i Hercegovine, nisu adekvatno prepoznate stvarne potrebe svjedokinja.

Podrška koja je osigurana pruža se u okviru pojedinih sudova i tužilaštva kroz uspostavljene odjele za podršku svjedocima. Međutim, većina sudova i tužilaštava nemaju mogućnost pružanja takve podrške/uspostavljene odjele za podršku. Podrška koja se pruža pretežno je bazirana na pružanje psihološke podrške neposredno prije i *tokom suđenja*, što žrtve/svjedoke dovodi u položaj nejednakosti i neravnopravnosti.

Svjedokinjama nije omogućena pravna, logistička i psihosocijalna podrška *prije*, u toku i *nakon* suđenja.

Sve navedeno čini sistem neuspješnim u pogledu osiguravanja zaštite žrtvama i svjedocima, što rezultira da svjedokinje imaju sve manje volje da surađuju u krivičnim postupcima zbog straha od osвете ili ponovnog proživljavanja traumatičnih događaja, uz postojanje osjećaja nepovjerenja i nevjerice da suđenja mogu dovesti do zadovoljenja pravde.

Svjesni da su zaštita i podrška neophodne za suradnju svjedoka, naročito žrtava/svjedoka koji predstavljaju ključnu komponentu za uspješno procesuiranje ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, *Fondacija lokalne demokratije* je, uz finansijsku podršku **Matra programa Kraljevine Holandije**, kreirala ovaj

Vodič kao odgovor na potrebu žrtava ratnih silovanja i drugih oblika torture da se na jednostavan i njima razumljiv način upoznaju sa osnovama procesa svjedočenja, prirodi i vrsti krivičnog postupka, zaštiti svjedoka u takvim postupcima, procesnim pravima svjedoka, uz pojašnjenja načina ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva oštećene/žrtve svjedoka.

Vodič je obuhvatio informativnu i obrazovnu komponentu sa ciljem prevazilaženja posljedice izbjegavanja suradnje i općeg nezadovoljstva svjedoka zbog nepoznavanja procedura i nedostataka osnovnih znanja o svrsi svjedočenja, kao i mogućnostima zaštite, te ponudio osnovne informacije potrebne svjedocima za psihološku i pravnu pripremu za svjedočenje u postupcima procesuiranja ratnih zločina.

Koncipiran je i podijeljen na tri dijela. Prvi dio daje kratki pregled osnovnih prava i postupaka podrške i pomoći koji se pružaju svjedocima pred Odsjecima za podršku svjedocima koji su formirani pri sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini; drugi dio daje pregled osnovnih prava i obaveza svjedoka sa aspekta krivičnog zakonodavstva; treći dio predstavlja registar članica novoformirane Mreže za podršku svjedocima koje okupljaju, odnosno pružaju različite vidove podrške i pomoći ženama žrtvama rata, bave se zaštitom i zagovaranjem za unaprjeđenje osnovnih ljudskih prava žena žrtava rata. Registar također sadrži i kontakt informacije uspostavljenih Odsjeka za podršku svjedocima u Bosni i Hercegovini.

Nadamo se da će informacije iz Vodiča osigurati kvalitetnije prepoznavanje načina rada nadležnih institucija i nevladinih organizacija, svrhe krivičnog postupka, uloge svjedoka u takvim postupcima, kao i značaja adekvatnog svjedočenja za zadovoljenje pravde i pravičnosti.

Želimo da Vodič ispuní osnovnu svrhu: dostupnost informacija, lakši pristup postojećim servisima podrške i za svjedokinje i za NVO čija misija obuhvata rad sa preživjelim seksualnog nasilja, kao i za institucije u čijoj su nadležnosti.

I dio

Pomoć i podrška svjedocima u Tužilaštvima/Sudovima

***Odjeljenje za podršku svjedocima → misija i zadatak**

Značajan doprinos pravičnim suđenjima svakako je adekvatna podrška svjedocima, uzimajući u obzir činjenicu da je uloga koju svjedok ima pred sudom od neprocjenjivo značaja. Iskustvo je pokazalo da je i sam ulazak u sudnicu vrlo stresan za svakog čovjeka. Svjedocima, sa preživljenim različitim stresnim i traumatskim iskustvima i širokim spektrom reakcija na iste, svjedočenje je samo dodatni stres. Kako bi se uznemirenost i moguća nelagoda zbog svjedočenja smanjila na minimum, pri nekim tužilaštvima i sudovima oformljena su **Odjeljenja za podršku svjedocima**. Osnovna misija ovih Odjeljenja jeste psihološka pomoć i podrška svjedocima. Svjedoci pred sudom pričaju o onome što su doživjeli, vidjeli; često su bili u ulozi žrtve, oštećene osobe ili su članovi porodice nestalih osoba. S obzirom na to, postoji mogućnost da davanje iskaza ili svjedočenje prate različite emotivne reakcije, kao što su plakanje, poteškoće u koncentraciji i održavanju pažnje. Također, moguće je da se pojedini simptomi nekih zdravstvenih oboljenja od kojih osoba inače boluje pojačaju prije, za vrijeme, pa nekad čak i poslije davanja iskaza/svjedočenja. S druge strane, samo svjedočenje sa psihološkog stanovišta nije ništa drugo nego ponovni prolazak individue kroz proživljeno, u većini slučajeva traumom obojeno iskustvo, odnosno u psihološkim terminima iskazano – retraumatizacija. Naravno, doživljaj iskustva kao traumatskog je individualan, što znači da će različite osobe na slično iskustvo razviti različite emotivne/psihološke reakcije.

Odjeljenja za podršku svjedocima oformljena su upravo sa ciljem umanjivanja stresa koji prati davanje iskaza, odnosno svjedočenje. U pružanju profesionalne psihološke asistencije svakom svjedoku se prilazi individualno; procjenjuju se *njegove* specifične potrebe, na osnovu čega se kreira *njegov* specifičan plan podrške.

***Službenik za podršku svjedocima → Vaše 'poznato lice' u Tužilaštvu/Sudu**

Službenik za podršku svjedocima je osoba koja će, u većini slučajeva, prva uspostaviti kontakt sa svjedokom ispred Odjeljenja za podršku svjedocima Tužilaštva, odnosno Suda. To su obično psiholozi ili socijalni radnici, koji će svjedoku obezbijediti osnovne informacije o predmetu za koji se poziva, te objasniti prava i obaveze koje svjedok ima u čitavom procesu. U isto vrijeme, službenik za podršku svjedocima će svjedoka pitati o prijašnjem iskustvu svjedočenja ako ima, zdravstvenom stanju, socijalnim prilikama, porodičnim prilikama, sve u cilju priprema individualnog plana podrške za tog svjedoka. Također, službenik za podršku svjedocima će svjedoka informirati da je svjedoku na raspolaganju svakodnevno za sva pitanja i eventualne izmjene koje se, do tačnog datuma svjedočenja, mogu desiti.

Često svjedoci, uz pozive za svjedočenje, dobivaju informativna pisma o Odjeljenju za podršku svjedocima, gdje su navedene osnovne informacije o Odjeljenju, te kontakt detalji. Na taj način i sam svjedok ima mogućnost da uspostavi kontakt sa Odjeljenjem za podršku svjedocima, pogotovo u slučajevima kada ima pitanja, nejasnoća, nedoumica vezanih za dolazak u tu instituciju, pa i sam proces svjedočenja.

Praktična podrška svjedocima (prije, za vrijeme, nakon svjedočenja)*→ Prije svjedočenja**

Odjeljenje za podršku svjedocima će prvi kontakt sa svjedokom uspostaviti vrlo brzo nakon potvrđivanja optužnice, odnosno pokretanja istrage u fazi istrage. Prilikom prvog razgovora službenici Odjeljenja za podršku svjedocima dat će svjedoku osnovne informacije o predmetu, te pravima i obavezama svjedoka pred Tužilaštvom/Sudom. Također, pitat će svjedoka o nekim osnovnim informacijama vezanim za njega, kao što su zdravstveno i psihičko stanje, socijalne prilike, radni status, i sl. Vrlo je važno da svjedok prilikom razgovora navede da li je i gdje prije svjedočio. Također će se razgovarati o tome kako i na koji način bi svjedok mogao doći do te institucije. Službenici Odjeljenja će svjedoka upoznati i sa detaljima vezanim za moguće troškove koje svjedok može imati prilikom dolaska na svjedočenje. Ukoliko u tom momentu nije poznat tačan datum svjedočenja kontaktiranog svjedoka, službenici Odjeljenja će objasniti svjedoku da će ga kontaktirati čim datum svjedočenja bude poznat. Na kraju razgovora, svjedoci dobivaju kontakt

telefone Odjeljenja za podršku svjedocima koji im stoje na raspolaganju svakodnevno.

→ Na dan svjedočenja

Na sam dan svjedočenja, službenici Odjeljenja za podršku svjedocima će zamoliti svjedoka da na Sud pristupi bar 30 minuta ranije i to iz više razloga. Većina suđenja su javna, tako da ista uvijek prati određeni broj gledalaca, novinara, porodica oštećenih, optuženih, članova različitih udruženja i međunarodnih organizacija. Kako bi se izbjegle moguće neugodnosti prilikom dolaska, upravo iz gore navedenih razloga, svjedocima se savjetuje da dođu ranije. S druge strane, s obzirom na uvijek prisutnu određenu dozu anksioznosti vezanu za predstojeće svjedočenje, dobro je da se svjedoci prije istog odmora, porazgovaraju sa stručnom osobom i na taj način, u psihičkom smislu, pripreme za predstojeće svjedočenje.

Po dolasku na Sud, službenici Odjeljenja za podršku svjedocima, svjedoke će preuzeti/sačekati na recepciji, te smjestiti u čekaonice. U mirnoj atmosferi, uz pratnju stručne osobe, svjedoci se mogu, u psihičkom smislu, pripremiti za predstojeće svjedočenje.

Kada dođe vrijeme za svjedočenje, svjedoci će biti pozvani u sudnicu, te ispraćeni iz čekaonice do sudnice od strane službenog osoblja.

Često se dešava da za vrijeme svjedočenja Sudsko vijeće pravi pauze. Za vrijeme pauza, svjedok boravi u čekaonici uz pratnju stručne osobe iz Odjeljenja za podršku svjedocima.

Nakon što svjedok završi sa svjedočenjem, bit će smješten u čekaonicu gdje je u mogućnosti da obavi kratak razgovor sa stručnom osobom iz Odjeljenja. Nakon toga, svjedok će biti ispraćen do blagajne ili izlaza iz zgrade od strane osoblja Odjeljenja za podršku svjedocima.

***Psihološka podrška svjedocima (prije, za vrijeme, nakon svjedočenja)**

Svjedočenje je u psihološkom smislu veoma karakteristično iskustvo. Za vrijeme istog, osoba koja svjedoči u situaciji je da ponovo prolazi kroz svoje stresno iskustvo, doživljavajući pri tom različite emocije različitim intenzitetom. Upravo kako bi moguće posljedice svjedočenja sveli na minimum, potrebno je da se svjedoci pripreme na ono što ih očekuje.

Iz tog razloga je dobro da, prilikom razgovora sa službenikom za podršku svjedocima, svjedok navede i slijedeće: da li boluje od neke bolesti i koje bolesti, da li ima neku redovnu medikamentnu terapiju, te da li ima nekih psihičkih poteškoća i kojih. Svjedok također može porazgovarati i o svojim očekivanjima vezanim za samo svjedočenje i svim ostalim pitanjima vezanim za moguće reakcije tokom samog svjedočenja.

Službenici Odjeljenja za podršku svjedocima će o svim relevantnim informacijama obavijestiti Sudsko vijeće, kako bi u slučaju potrebe, mogli pravovremeno reagovati, te prilagoditi tempo svjedočenja kapacitetima i mogućnostima svjedoka.

Na dan svjedočenja, ukoliko i dalje svjedok nije u mogućnosti da sam pristupi u sudnicu zbog psihičkih i zdravstvenih poteškoća, službenik za podršku svjedocima može predložiti da prati svjedoka u sudnicu za vrijeme svjedočenja. U tom slučaju, službenik sjedi pored svjedoka i vodi računa prvenstveno o emotivnom stanju svjedoka, te ostale moguće psihičke i emotivne reakcije koje se mogu javiti za vrijeme svjedočenja.

S obzirom na psihičko i zdravstveno stanje svjedoka za vrijeme svjedočenja, Sudsko vijeće je u mogućnosti napraviti pauzu svaki put kada svjedok procijeni da se ne osjeća dobro i da mu ista treba kako bi se umirio, odmorio, stabilizirao.

Neposredno nakon svjedočenja, svjedok je u mogućnosti da porazgovara sa stručnom osobom iz Odjeljenja za podršku svjedocima o svom iskustvu svjedočenja, odnosno kako je isto doživio, i na emotivnom i na ličnom planu. Nakon toga, kada se svjedok odmori i dovoljno stabilizira da može ići kući, službenici Odjeljenja za podršku svjedocima će svjedoka ispratiti do izlaza iz zgrade suda.

***Kontakt sa Odjeljenjem za podršku svjedocima nakon svjedočenja → Šta se dešava nakon što svjedočenje bude završeno?**

Nakon svjedočenja, svjedok ostaje u kontaktu sa Odjeljenjem za podršku svjedocima. Službenici Odjeljenja će kontaktirati svjedoka minimum 15 dana nakon svjedočenja kako bi porazgovarali sa svjedokom o iskustvu svjedočenja, ali i kako bi eventualno odgovorili na dodatna pitanja svjedoka vezana za svjedočenje ili tok predmeta.

Ukoliko je svjedok zainteresovan da prisustvuje izricanju presude, bilo bi dobro kada bi o tome obavijestio službenike Odjeljenja za podršku svjedocima, kako bi isti na vrijeme mogli informirati svjedoka o datumu izricanja presude. Ukoliko svjedok, nakon svjedočenja, osjeti bilo kakve poteškoće na zdravstvenom ili psihičkom planu, dobro bi bilo da o tome obavijesti svog porodičnog ljekara. Također, svjedok se može obratiti i službenicima Odjeljenja za podršku svjedocima za sva pitanja koja se jave nakon svjedočenja, koji ga mogu uputiti u različite lokalne i međunarodne organizacije u zajednici koje se bave profesionalnom psihološkom, medicinskom, socijalnom i/ili pravnom podrškom.

***Dodatne praktične informacije za svjedoke (najčešća pitanja koja svjedoci imaju prije i nakon svjedočenja)**

1. Ukoliko ste svjedok i primili ste poziv za svjedočenje za Sud, raspitajte se da li u tom Sudu postoji Odjeljenje za podršku svjedocima. Ako postoji, kontaktirajte isto, jer će Vam Službenici Odjeljenja obezbijediti sve neophodne praktične informacije vezane za predstojeće svjedočenje.
2. Ako niste u mogućnosti, zbog zdravstvenog stanja ili ranije preuzetih drugih obaveza, da se odazovete pozivu na svjedočenje za taj dan, svakako obavijestite Odjeljenje za podršku svjedocima ako postoji u Sudu u koji ste pozvani, ili Službu koja Vam je uputila poziv.
3. Na dan svjedočenja kad ste pozvani, pokušajte na Sud doći bar 30 minuta ranije. Ako ste ostvarili kontakt sa Odjeljenjem za podršku svjedocima u Sudu u koji ste pozvani, dogovorite se sa službenicima Odjeljenja kad je najbolje da dođete na Sud na dan svjedočenja.
4. Po dolasku na Sud, službenici Odjeljenja za podršku svjedocima će Vas preuzeti na recepciji i smjestiti u čekaonicu, gdje ćete biti u mogućnosti da se u mirnoj atmosferi pripremite za svjedočenje.
5. Ukoliko ste uznemireni i osjećate tremu pred svjedočenje, svakako porazgovarajte sa službenicima Odjeljenja o tome, koji će Vas saslušati i dati praktične savjete kako da prođete kroz svjedočenje smireno i staloženo. Ukoliko i poslije razgovora niste u mogućnosti da sami uđete u sudnicu i svjedočite, zamolite stručno osoblje Odjeljenja za podršku svjedocima da budu Vaša pratnja u sudnici.

5. Kada uđete u sudnicu, bit ćete smješteni na mjesto za svjedoka. Sudsko vijeće (koje obično čine troje sudija) će Vas pozdraviti i pitati za Vaše lične podatke (ime i prezime, datum rođenja, adresa i sl.). Nakon toga će Vas zamoliti da pročitate zakletvu koja se nalazi ispred Vas. Ukoliko ne vidite ili ne znate čitati, informirajte Sudsko vijeće o tome.
6. Za vrijeme svjedočenja, stranke u postupku (tužilaštvo i odbrana) će Vam postavljati pitanja. Pažljivo saslušajte svako postavljeno pitanje, pa tek onda odgovorite. Ako Vam nije jasno šta Vas tačno pitaju ili ne razumijete pitanje, slobodno zamolite da Vam se pitanje ponovi kako biste bili u mogućnosti odgovoriti na isto.
7. Ukoliko se za vrijeme svjedočenja ne osjećate dobro, uznemireni ste i preplavljaju Vas različite emocije, zamolite Sudsko vijeće da napravi pauzu, kako biste se mogli smiriti i nastaviti dalje. U tom slučaju, službenici Odjeljenja za podršku svjedocima će Vas sačekati u čekaonici i pružiti neophodnu pomoć.
8. Nakon što završite sa svjedočenjem, ukoliko želite, možete kratko porazgovarati sa službenicima Odjeljenja o Vašem iskustvu svjedočenja na ličnom i emotivnom planu. Nakon toga, službenici Odjeljenja će Vas ispratiti do izlaza i zahvaliti na Vašem učešću.
9. Službenici Odjeljenja za podršku svjedocima će Vas kontaktirati minimalno 15 dana nakon svjedočenja, kako bi porazgovarali sa Vama o Vašem iskustvu svjedočenja. Ako imate bilo kakvo pitanje vezano za tok predmeta pitajte ih, ukoliko budu u mogućnosti, odgovorit će Vam. Također, ukoliko ste zainteresovani da pratite izricanje presude u predmetu na kojem ste bili svjedok, informirajte ih o tome, kako bi Vas blagovremeno mogli obavijestiti o datumu izricanja presude.
10. Odjeljenju za podršku svjedocima se svakodnevno možete obratiti za svako pitanje i pomoć koja Vam je potrebna na kontakt telefone koji se nalaze na kraju ovu brošure.

II dio

Pregled osnovnih prava i obaveza sa aspekta krivičnog zakonodavstva

Glava I

1.1. Materijalni i procesni propisi koji donose pravni okvir o pravima i položaju svjedoka -oštećenih u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini

- 1.1.2.** Materijalni propisi koji se odnose na prava i obaveze svjedoka-oštećenih u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini su: Krivični Zakon Bosne i Hercegovine (dalje KZ BiH), Krivični Zakon Republike Srpske (dalje KZ RS), Krivični Zakon Federacije Bosne i Hercegovine (dalje KZ FBiH) i Krivični Zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (dalje KZ BD).

Priroda krivičnog zakona je takva da donosi osnovne krivične principe temeljem kojih se utvrđuje krivična odgovornost počinitelja krivičnih djela, propisuju krivična djela, kao i granice i vrste krivičnih sankcija i mjere koje se mogu izreći počiniocima krivičnih djela.

Krivični zakon propisuje krivična djela koja svojim bićem štite svjedoke- žrtve od radnji kojima mogu biti izložene od strane počinitelja, a zbog svog svjedočenja u krivičnim predmetima koji se vode kod nadležnih sudova.

- 1.1.3.** Procesni propisi koji se odnose na prava i položaj svjedoka - oštećenih u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini su: **Zakon o krivičnom postupku** Bosne i Hercegovine (dalje ZKP BiH), **Zakon o krivičnom postupku** Republike Srpske (dalje ZKP RS), **Zakon o krivičnom postupku** Federacije Bosne i Hercegovine (dalje ZKP FBiH) i **Zakon o krivičnom postupku** Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (dalje ZKP BD).

- 1.1.4. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka** je lex specialis koji donosi instrumente zaštite svjedoka, ugroženih svjedoka i svjedoka pod prijetnjom, proceduru i vrste mjera zaštite prema istim svjedocima.

1.1.5. Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni Hercegovini je lex specialis s kojim je zakonodavac imao za cilj da se istim normama osigura efikasna zaštita svjedoka u toku i nakon krivičnog postupka, kako bi se svjedoku omogućilo da slobodno i otvoreno svjedoči u krivičnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, bez čijeg svjedočenja ne bi bilo izgleda da se istraže i utvrde činjenice koje su od odlučujućeg značaja za krivični postupak koji se vodi.

1.2. Krivični zakon BiH svojim zakonskim odredbama, tačnije članom 240. propisuje krivično djelo Otkrivanja identiteta zaštićenog svjedoka. Definicijom ovog krivičnog djela se propisuje kažnjivost za počinioca ukoliko svojim radnjama odaju identitet zaštićenog svjedoka. Priroda ovog krivičnog djela je takva da donosi Kažnjivost za počinioca u slučajevima **kada neko neovlašteno drugom saopći**, preda ili preduzme drugu radnju s ciljem otkrivanja podataka **o identitetu ili preda informacije koje mogu dovesti** do otkrivanja identiteta lica koje je pružilo dokaz ili treba predati dokaz pred institucijama BiH, a koje se po Zakonu ne smiju objaviti, ili su odlukom Suda BiH ili od strane ovlaštenog lica proglašene tajnim podacima. Propisana je kazna do tri godine zatvora.

- Stavom 2. istog člana KZ-a BiH propisana je kazna do pet godina zatvora ukoliko to učini sudija ili drugo službeno lice.
- Također ista odredba inkriminira ponašanje ko prikrije podatke kako je došao do informacija o zaštićenom svjedoku. Propisana je kazna od jedne do osam godina zatvora.
- To je jedini oblik zaštite svjedoka u krivičnom postupku, koji je dobio status zaštićenog svjedoka, koju donosi krivično zakonodavstvo BiH.

1.2.1. Krivični zakon RS svojim zakonskim odredbama, tačnije članom 368. propisuje krivično djelo Odavanje identiteta zaštićenog svjedoka. Definicijom ovog krivičnog djela se propisuje kažnjivost za sudiju ili drugu ovlaštenu osobu u RS ukoliko svojim radnjama učini pristupačnim podatke o identitetu zaštićenog svjedoka. Propisana je kazna od šest mjeseci do pet godina zatvora.

1.2.2. Krivični zakon FBiH svojim zakonskim odredbama, tačnije članom 352. propisuje krivično djelo Odavanje identiteta zaštićenog svjedoka.

Definicijom ovog krivičnog djela se propisuje kažnjivost za sudiju ili drugu ovlaštenu osobu u FBiH ukoliko svojim radnjama učini pristupačnim podatke o identitetu zaštićenog svjedoka propisana je kazna od šest mjeseci do pet godina zatvora.

1.2.3. Krivični zakon BD BiH svojim zakonskim odredbama, tačnije članom 346. propisuje krivično djelo Odavanje istovjetnosti zaštićenog svjedoka.

Definicijom ovog krivičnog djela se propisuje kažnjivost za sudiju ili drugu ovlaštenu osobu u BD BiH ukoliko svojim radnjama učini pristupačnim podatke o istovjetnosti zaštićenog svjedoka propisana je kazna od šest mjeseci do pet godina zatvora.

1.3. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

Napomena: Naše procesno zakonodavstvo koristi termin **oštećeni** kao neko ko trpi posljedicu radnje krivičnog djela, a ne žrtva radnje krivičnog djela.

Kao procesni propis Zakon o krivičnom postupku definiira pravila ponašanja, prava i obaveze učesnika krivičnog postupka, te njihovu poziciju pred sudom, u konkretnom slučaju Sud BiH. Zakon o krivičnom postupku BiH (dalje ZKP), a tako i RS, FBiH i BD BiH, definiraju ista pravila u ponašanju učesnika krivičnog postupka prema svjedocima, kao i prava i obaveze svjedoka, njihovu poziciju tokom istrage i tokom njihovog svjedočenja na glavnom pretresu, procesne instrumente i mjere koje su na raspolaganju predsjedniku vijeća kako bi obezbijedio što objektivniji tretman žrtve kao svjedoka u krivičnom postupku, zbog čega ćemo se u nastavku pozivati na odredbe Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

Dalje, Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine posebno definiira:

- Način saslušanja svjedoka
- Obaveze svih sudionika postupka da se osigura zaštita integriteta, identiteta i sigurnost svjedoka

Iz razloga što su svi učesnici krivičnog i sudskog postupka dužni da poduzmu mjere na zahtjev svjedoka, da bi osigurali poštivanje istih standarda kao i

punu zaštitu integriteta i identiteta i sigurnost svjedoka, bez obzira da li zahtjeva ili ne zahtjeva zaštitu u smislu anonimnosti njegovog svjedočenja.

Drugi proceduralni instrumenti koji stoje na raspolaganju u smislu Zakona o krivičnom postupku definiraju način saslušanja svjedoka u sudnici, ulogu predsjednika vijeća u tome, kao i obavezu svih sudionika postupka da se osigura zaštita identiteta i sigurnost svjedoka.

1.4. Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka

Ono što je značajno za ovaj materijalni propis jeste da je ovo **lex specialis koji** definira prije svega ko postupuje po ovom zakonu, te šta je to svjedok pod prijetnjom i ugroženi svjedok.

Po definiciji postoji razlika između svjedoka pod prijetnjom i ugroženog svjedoka.

Isti zakon definira i donosi mjere zaštite koje se dijele na proceduralne i dodatne, a koje će biti detaljnije obrazloženo u glavi IV ovog Vodiča.

Svjedok- žrtva radnji krivičnog **djela može i u fazi predistrage i istrage tražiti** potrebnu zaštitu ukoliko se osjeća ugroženim i pod prijetnjom zbog svog svjedočenja.

U praksi iz pozitivne perspektive, pred Tužilaštvom i Sudom Bosne i Hercegovine poštuje se zahtjev svjedoka da se u fazi istrage da zaštita njegovih ličnih i osobnih podataka i sve do njegovog javnog pojavljivanja pred sudom, a po optužnici protiv optuženog, kada se optuženom na određeni rok prije saslušanja daju lični podaci žrtve i identitet svjedoka.

S tim što, ukoliko svjedok oštećeni insistira, njegov identitet za javnost pod određenim uvjetima može ostati tajna za javnost i treća lica, na određeni period, odnosno na period od maksimalno 30 godina.

Osnov za postupanje po zahtjevima, odnosno za poduzimanje mjera zaštite svjedoku pod prijetnjom i ugroženom svjedoku je prijetnja svjedoku pod prijetnjom i ugroženom svjedoku.

Dakle, to je jedan od instrumenata zaštite svjedoka koji je uređen Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka koje se daje sudu,

tužilaštvu i odbrani na raspolaganje, kako **bi žrtva** i kao svjedok tokom istrage i tokom glavnog pretresa imala potrebnu zaštitu.

ZNAČAJNO PRAVNO PITANJE JE:

- Koje se pred nama kao logično nameće jeste: koliko su upotrebljivi iskazi svjedoka datih uz upotrebu mjera zaštite?
- Standard koji donosi EKLJP (Evropska konvencija o ljudskim pravima), a koje je prihvatila naša sudska praksa, jeste da se presuda ne može zasnivati u većoj - pretežnoj mjeri u vezi sa odlučnim činjenicama na iskazu zaštićenog svjedoka.
- Šta to znači? To znači da se presuda ne može zasnivati na iskazu samo ovog svjedoka, već moraju postojati dokazi koji potkrepljuju iskaz zaštićenog svjedoka.
- Zato je značajno **svjedocima žrtvama predložiti ovaj stav iz sudske prakse kako bi** dali dodatni napor da njihovo svjedočenje bude javno, transparentno i zasnovano na objektivnim činjenicama koje se mogu provjeriti drugim dokaznim sredstvima, jer bježanje svjedoka u zaštitu ograničava objektivnog posmatrača da u potpunosti ispita svjedočenje takvog svjedoka i njegov kredibilitet, u svjetlu ostalih dokaza.
- Status zaštićenog svjedoka svojom odlukom daje sud.
- Taj status se daje po prijedlogu strana u postupku, i to tužitelja, osumnjičenog, odnosno optuženog, odnosno njihovog branioca, **a odlukom suda, u formi rješenja.**
Isti status svjedoku može dati i sud po službenoj dužnosti, ali tek s obzirom na prirodu adversarnog postupka u toku glavnog pretresa
- Ono što svjedocima stoji na raspolaganju tokom krivičnog postupka jeste Odjel za podršku svjedocima pri sudu, čija se podrška ogleda u asistenciji i administrativnoj podršci, u kontaktima, dolasku svjedoka na svjedočenje i odlasku svjedoka do mjesta boravka.
- Isti odjel pruža i psihološku i socijalnu podršku svakom svjedoku.

1.5. Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni Hercegovini

Pravna priroda normi koje propisuje ovaj zakon je takva da je zakonodavac imao za cilj da se istim normama osigura efikasna zaštita svjedoka, u toku i nakon krivičnog postupka, kako bi se svjedoku omogućilo da slobodno i otvoreno svjedoči u krivičnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine.

U smislu ovog zakona svjedoku se može dati zaštita na njegov zahtjev i uz pristanak, ako je on lično ili njegov član porodice, te lice blisko svjedoku na neki drugi način, suočen sa ozbiljnom prijetnjom.

Zaštita se može dati i prije, a i poslije svjedočenja.

Date mjere zaštite se mogu obustaviti ukoliko prestanu razlozi koji su bili osnova za određivanje istih mjera zaštite.

Prilikom odlučivanja o mjerama uzima se u obzir težina krivičnih djela, stepen rizika, prava optuženog, te efekat preduzetih mjera.

Odluku o mjerama i programu zaštite donosi Odjel za zaštitu svjedoka u okviru Agencije za istraživanje i zaštitu BiH (SIPA). Svi podaci o mjerama i programu zaštite su službena tajna.

Program i mjere zaštite u smislu ovog zakona obuhvataju uglavnom promjenu identiteta i adrese prebivališta i boravka, uz stalni nadzor službenika policijskih agencija.

Glava II

2.1. Pojam svjedoka u krivičnom postupku

Svjedok je svako ono fizičko lice koje može dati informaciju o odlučnoj činjenici ili indiciji koja je od značaja za rasvjetljenje neke od radnji krivičnog djela.

Najdominantniji svjedok u krivičnom postupku je obično oštećeni, odnosno žrtva radnji krivičnog djela.

Pojam žrtve kao svjedoka treba promatrati u kontekstu odredbi Zakona o krivičnom postupku BiH i Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

Odjeljkom V Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, odnosno od člana 81. do člana 91., propisana je procedura i obaveze svjedoka. Iste odredbe odnose se i na žrtve - oštećene kao svjedoke u krivičnom postupku.

Različiti su postupci, položaji i komunikacije svjedoka, zavisno od faze krivičnog postupka; zato treba posebno promatrati svjedoka - oštećenog u istražnom postupku i pred sudom.

2.2. Faze predkrivičnog i krivičnog postupka u kojima se svjedok pojavljuje

Da bi se razumjela u potpunosti pozicija oštećenog - kao svjedoka u krivičnom postupku, potrebno je poći od toka krivičnog postupka kroz naše pozitivno zakonodavstvo gdje imamo:

- **Predistražni postupak:**
pokreću i vode nadležne policijske agencije na osnovu vlastitih informacija, krivičnih prijava koje su zaprimili i naloga nadležnog tužitelja.
Prikupljene informacije o počinjenim radnjama krivičnog djela dostavljaju se nadležnom tužilaštvu radi otvaranja istrage.
- **Istraga:**
je faza krivičnog postupka koja se pokreće naredbom postupajućeg tužitelja koja je za osnov imala činjenice prikupljene u predistražnom postupku.
- **Pretres po optužnici:**
se pokreće podizanjem optužnice koju podiže nadležni tužitelj kao pojedinac, sa svim ovlaštenjima i granicama koje pred istim postavlja Zakon o krivičnom postupku i elementarna načela krivičnog postupka.

2.3. Položaj tužitelja u odnosu na obaveze i prava svjedoka

Naš Zakon o krivičnom postupku BiH koncipiran je tako da je princip akuzatornosti - ovlaštenje za krivično gonjenje potencijalnih osumnjičenih, kao i odluku za optuženje, dao u nadležnost tužitelju kao pojedincu.

Ono s čim je rad svakog tužioca omeđen - ograničen jesu principi koje svaki tužitelj u svom radu mora da generira i poštuje, a to su:

- **načelo zakonitosti**, načelo nezavisnosti, načelo nepristrasnosti,
- **načelo jednakosti u pristupu pravdi**, integritet, stručnost i odgovornost u poslu.

Ovo je značajno imati u vidu kao kapacitete ovlaštenja tužitelja i granice tih ovlaštenja koje tužitelj kod nas ima u postupcima istraživanja,

dokumentiranja i uzimanja iskaza od žrtava radnji krivičnog djela ratnog zločina, iz razloga što su u većini predmeta ratnih zločina ključni dokazi upravo iskazi oštećenih- svjedoka.

Ono što svaki tužitelj mora da ima na umu jesu principi, odnosno zakonske odredbe koje propisuju način postupanja svakog od tužitelja, odnosno obavezu tužitelja da postupa po zakonu, a na što ga obavezuje princip zakonitosti.

Mora se poći od pretpostavke da je tužitelj savjestan i svjestan svojih ovlaštenja i granica u kojima postupa, te da je nezavisan i nepristrasan u svom radu.

Nezavisnost svakog tužitelja se ogleda u tome što je potpuno autonoman u odluci koje će svjedoke saslušati, koje će činjenice utvrđivati, koga će osumnjičiti za ono što žrtva prijavljuje i koje činjenice smatra relevantnim za postupak.

Jedno od NAZNAČAJNIJIH načela za poziciju žrtve u krivičnom postupku, od kojih tužitelj mora polaziti, jeste jednakost pristupa pravdi.

Šta to u praksi znači? To znači da je tužitelj dužan da utvrđuje kako činjenice koje idu na teret osumnjičenom, tako i one koje idu u korist.

Načelo **jednakosti pristupa pravdi** je jedno od najznačajnijih načela i standarda s kojima treba da se upozna žrtva- svjedok u pripremi za svjedočenje, u smislu da se svjedok upozori da je tužitelj obavezan da provjerava iskaz žrtve- svjedoka sa ostalim činjenicama sa kojima se tužitelj i svjedok može suočiti u postupku.

Tužitelj je dužan da vodi računa o integritetu istrage, krivičnog postupka tužilaštva, a i samih svjedoka- žrtava.

Treba se imati na umu da je tužitelj jedini i samostalni vladar istrage u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, i jedini je on taj koji odlučuje protiv koga će voditi istragu, koga će od žrtava pozvati kao svjedoke, na koje okolnosti će ih pitati i na koji način, i u kojoj mjeri će provjeravati iskaz žrtava.

To je ono famozno samostalno tužilačko uvjerenje iza kojeg se tužitelju kriju kada donesu neku odluku.

Asistenciju u postupanju tužitelja pružaju ovlaštena službena lica, a prema Zakonu o državnoj agenciji za istrage i zaštitu BiH, kao i Zakonu o ministarstvu unutrašnjih poslova entiteta BiH.

Ono s čim se svjedok susreće jeste da i same policijske agencije individualno postupaju i pozivaju žrtve za svjedoke u istim istragama bez suglasnosti tužiteljstva, u skladu s ovlaštenjima koje im daju zakonski propisi o nadležnosti i o organizaciji policijskih agencija. Međutim, takvo postupanje su dužni odmah prijaviti nadležnom tužiocu u smislu člana 218. ZKP-a BiH i dalje postupati u skladu sa članom 219. ZKP-a BiH (uzimanje izjava i prikupljanje drugih dokaza).

Izjave koje se uzimaju od svjedoka i žrtava u postupanju policijskih agencija moraju se uzimati u skladu s odredbama Zakona o krivičnom postupku i u granicama standarda koje donose naprijed navedeni principi, bez obzira što policijske agencije postupaju prije nego što tužitelj i sazna da neka policijska agencija vodi istragu, odnosno preduzimaju određene provjere za neku od radnji krivičnog djela ratnog zločina.

Glava III

3.1. Obaveze i prava svjedoka- žrtve u postupcima dokazivanja tokom krivičnog postupka u predistražnim fazama i u istrazi

Obaveze i prava svjedoka uređene i određene su odredbama Odjeljka V ZKP-a BiH i to odredbama od člana 81. do člana 92. ZKP BiH. Iste odredbe se odnose i na svjedoka- žrtvu koji se pojavljuje u svojstvu svjedoka u krivičnom postupku. S tim što oštećeni - žrtva radnje krivičnog djela ima i pravo podnošenja imovinsko - pravnog zahtjeva tokom krivičnog postupka u smislu člana 193. – 194. ZKP –a BiH, kao i pravo da zahtijeva krivično gonjenje osumnjičenog odnosno optuženog.

3.2. Obaveze svjedoka u postupcima dokazivanja i krivičnim postupcima

Obaveza poštivanja suda koja podrazumijeva dužnost oštećenog - žrtve da pismeno ili usmeno ne vrijeđa Sud, jer u suprotnom može biti kažnjen novčanom kaznom od 5.000,00 KM, propisana članom 150 .ZKP-a BiH;

Obaveza potpisivanja zapisnika znači da saslušana osoba mora potpisati zapisnik o saslušanju, i to ukoliko se zapisnik sastoji od više listova saslušana osoba je dužna potpisati svaki list, a u smislu člana 154. ZKP-a BiH;

Pravo i dužnost prijavljivanja krivičnog djela podrazumijeva da svaki građanin ima pravo prijaviti izvršenje krivičnog djela i dužnost prijavljivanja krivičnog djela u slučajevima kad je neprijavljivanje krivičnog djela predviđeno kao zasebno krivično djelo. Prijava se podnosi tužitelju, a ako je ista podnesena sudu, ovlaštenoj službenoj osobi, oni su dužni tu prijavu primiti i odmah je dostaviti tužitelju, u smislu člana 214.-215. ZKP-a BiH;

Obaveza davanja iskaza koji se obezbjeđuje. Navedena obaveza znači da ukoliko je u interesu pravde da se svjedok sasluša kako bi se njegov iskaz koristio na glavnom pretresu zato što postoji mogućnost da isti svjedok neće biti dostupan sudu za vrijeme suđenja, sudija za prethodni postupak može, na prijedlog odbrane ili stranaka, dozvoliti da se izjava tog svjedoka uzme na posebnom saslušanju, u smislu člana 223. ZKP-a BiH u vezi sa članom 262. ZKP-a BiH;

Obaveza čuvanja kao tajne podrazumijeva dužnost čuvanja kao tajne svega onog što je oštećeni čuo tokom dijela pretresa na kojem je javnost bila isključena, s obzirom da se javnost nikada ne može isključiti u odnosu na oštećenog - žrtvu, u smislu člana 236. stav 3 ZKP-a BiH;

Obaveza poštivanja reda u sudnici od strane oštećenog u smislu člana 241. i 242. ZKP-a BiH, jer u suprotnom oštećeni može biti udaljen iz sudnice;

Obaveza dolaska na pretres po primljenom pozivu radi saslušanja kao svjedoka i opravdanja nedolaska na pozvani pretres u smislu člana 249. ZKP-a BiH, jer ukoliko se svjedok koji je uredno pozvan ne odazove pozivu suda ili ne opravda izostanak, isti može biti kažnjen novčanom kaznom do 5.000,00 KM;

Obaveza oštećenog da ustane ukoliko ne postoji opravdana prepreka, prilikom ulaska sudije odnosno vijeća u sudnici i prilikom obraćanja sudu, ukoliko je prisutan glavnom pretresu u smislu člana 256. ZKP-a BiH;

Obaveza oštećenog na davanje iskaza;

Obaveza polaganja zakletve, neposredno ili preko tumača ukoliko ne zna čitati ni pisati, odnosno ukoliko je gluhonijem ili se pretres ne vodi na njegovom maternjem jeziku, prije davanja iskaza na glavnom pretresu u smislu člana 266. ZKP-a BiH;

Obaveza svjedočenja i mogućnost da bude kažnjen i pritvoren ukoliko bez razloga odbije svjedočenje u smislu člana 268. ZKP-a BiH.

3.3. Prava svjedoka u postupcima dokazivanja i krivičnim postupcima

Prava koja su utvrđena i propisana odredbama Zakona o krivičnom postupku ogledaju se u sljedećem:

Pravo da svjedok odbije da svjedoči, a to pravo u smislu člana 83. ZKP-a BiH imaju:

- Bračni odnosno vanbračni drug optuženog odnosno osumnjičenog,
- Roditelj ili dijete, usvojitelj ili usvojenik osumnjičenog odnosno optuženog.

Pravo svjedoka da ne odgovara na pojedina pitanja ima samo svjedok koga bi istinit odgovor izložio krivičnom gonjenju, u smislu člana 84. ZKP-a BiH.

Pravo da svjedok pročita zapisnik na kojem je uzeta njegova izjava, ili da zahtijeva da mu se pročita zapisnik o uzimanju izjave, u smislu člana 154. ZKP-a BiH.

Pravo da se snima tok saslušanja, davanja iskaza, o čemu je tužitelj ili službena osoba dužna obavijestiti svjedoka, i istovremeno je podučiti da ima pravo da mu se reproducira snimak izjave kako bi svjedok provjerio svoju izjavu, u smislu člana 155. ZKP-a BiH. Ovo pravo svjedoka podrazumijeva i pravo da svjedok nakon reproduciranja snimka, svjedok izvrši izmjene ili objašnjenja, koja će se također snimiti.

Pravo oštećenog da mu sud, po njegovom zahtjevu, dostavili odluku o imovinskopravnom zahtjevu koja je postala pravomoćna, sa naznakom da je odluka izvršna, u smislu člana 183. ZKP-a BiH.

Pravo na troškove koje je svjedok imao propisano je članom 185. ZKP-a BiH. Ovo pravo se ostvaruje na način da se podnosi zahtjev prilikom saslušanja odnosno na pretresu prilikom davanja iskaza pred sudom.

Pravo podnošenja imovinskopavnog zahtjeva tokom krivičnog postupka uređeno je u smislu člana 86., 193.-194. ZKP-a BiH, koje odredbe utvrđuju to pravo, te obavezu tužitelja da pita žrtvu da podnese imovinskopravni zahtjev,

odnosno da joj se da ta mogućnost da koristi isto pravo kao i pravo da se na odluku suda može uložiti žalba u pogledu odluke o imovinskopравnom zahtjevu.

Pravo oštećenog da bude obaviješten o razlozima donošenja naredbe da se istraga neće sprovesti, u smislu člana 216. stav 4. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog kao svjedoka da podnese pritužbu uredu Tužitelja, u roku od 8 dana od dana prijema obavijesti na naredbe da se istrage neće sprovesti, u smislu člana 216. stav 4. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog kao svjedoka da bude obaviješten o razlozima za obustavu istrage, u smislu člana 224. stav 2. ZKP-a BiH. Razlozi za obustavu istrage mogu biti sljedeći:

- Da djelo koje je učinio osumnjičeni nije krivično djelo,
- Da postoje okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost osumnjičenog,
- Ako nema dovoljno dokaza da je osumnjičeni počinio krivično djelo,
- Ako je djelo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili zastarom, ili postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje.

Pravo i obaveza da od strane sudije za prethodno saslušanje bude provjereno da li je oštećenom pružena mogućnost da se pred tužiocem izjasni o imovinskopравnom zahtjevu, to u slučaju kada je između tužilaštva i optuženog zaključen sporazum o priznanju krivice, koju mogućnost propisuje član 231. stav 6. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog kao svjedoka da bude obaviješten o razlozima povlačenja optužnice, u smislu člana 232. stav 2. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog kao svjedoka da bude obaviješten i prisutan na glavnom pretresu i u situaciji isključenja javnosti, iz razloga što se isključenje javnosti ne može odnositi na oštećenog, u smislu člana 236. stav 1. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog da dobije prepis ili tonski zapis zapisnika sa glavnog pretresa, u smislu člana 253. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog kao svjedoka da bude zaštićen od strane predsjednika vijeća, koje pravo svjedoka oštećenog podrazumijeva obavezu predsjednika vijeća da kontrolira način i redoslijed ispitivanja svjedoka, te da se izbjegne

bilo koji vid uznemiravanja i zbunjivanja svjedoka, u smislu člana 262. stav 3. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog kao svjedoka da bude zaštićen od strane predsjednika vijeća prilikom ispitivanja na pretresu od pitanja koja su već postavljena ili od pitanja koja su nedopuštena i nevažna za predmet, u smislu člana 263. ZKP-a BiH.

Prava oštećenog u slučajevima seksualnih delikata u smislu člana 264. ZKP-a BiH, koje podrazumijeva da nije dozvoljeno oštećenog ispitivati o njegovom seksualnom životu prije izvršenja krivičnog djela.

Pravo da oštećeni ne bude izložen izvođenju dokaza o njegovom ranijem seksualnom životu prije izvršenog krivičnog djela, u smislu člana 264. stav 1. ZKP-a BiH, s tim da kod ovog pravila postoji izuzetak da se može izvesti dokaz sperme i medicinske dokumentacije o povredama, ili drugi materijalni dokazi da potiču od druge osobe, a ne od optuženog.

Pravo oštećenog da se isključi javnost radi izvođenja dokaza u slučajevima seksualnih delikata, u smislu člana 264. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog na sudsku zaštitu i zaštitu od predsjednika vijeća tokom davanja iskaza pred sudom, koje pravo podrazumijeva obavezu predsjednika vijeća da štiti svjedoka od vrijeđanja, prijetnje i napada, u smislu člana 267. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog na žalbu na rješenje o novčanom kažnjavanju u slučaju da svjedok odbije da svjedoči bez opravdanog razloga, u smislu člana 268. ZKP-a BiH. Novčana kazna koja se u ovom slučaju može izreći svjedoku je do 30.000,00 KM.

Pravo oštećenog da prisustvuje rekonstrukciji, ukoliko predsjednik vijeća smatra to neophodnim, svjedok će se saslušati prilikom obavljanja rekonstrukcije, u smislu člana 272. ZKP-a BiH.

Pravo oštećenog da nakon završetka dokaznog postupka iznese završnu riječ, u smislu člana 277. ZKP-a BiH, koje pravo uključuje mogućnost svjedoku da iznese argumente vezano za imovinskopравни zahtjev i zahtjev da se optuženi osudi za radnju koju je počinio. O ostalim pitanjima oštećeni ne može iznositi završnu riječ niti argumente.

Pravo na pouku o pravu na žalbu po objavljivanju presude, u smislu člana 288. i 289. ZKP-a BiH. Ovo pravo podrazumijeva da je sud obavezan da u presudi

i u svojoj odluci unese pravnu pouku i pouči oštećenog na pravo podnošenja žalbe, kao i o roku u kojem može podnijeti žalbu i kojem sudu.

Pravo na ovjeren pismeni otpравak i prijem izrečene presude optuženom u roku od 15 odnosno 30 dana od dana objave izrečene presude, propisano članom 289. ZKP-a BiH. Ovo pravo podrazumijeva da je sud obavezan da oštećenom dostavi jedan primjerak odluke.

Pravo na dostavu pravomoćne presude, propisano članom 289. stav 5. ZKP-a BiH. Ovo pravo podrazumijeva da je sud obavezan da oštećenom na primjerku odluke, po zahtjevu oštećenog, istom upiše klauzulu pravosnažnosti i izvršnosti.

Pravo na podnošenje žalbe na presudu u pogledu imovinskopravnog zahtjeva i troškova postupka u roku od 15 dana, u smislu člana 292.-293. ZKP-a BiH. Ovo pravo podrazumijeva da oštećeni može žalbom napadati - osporavati prvostepenu odluku u pogledu odluke o imovinskopravnom zahtjevu i troškovima postupka, ukoliko nije zadovoljna odlukom suda.

Pravo na produženje roka za podnošenje žalbe na presudu za dodatnih 15 dana, u smislu člana 292. stav 2. ZKP-a BiH. Ovo pravo podrazumijeva da oštećeni može posebnim zahtjevom tražiti od suda da se produži rok na žalbu sa 15 dana najviše za još 15 dana. Rok za žalbu od 15 dana miruje u vremenu dok sud odlučuje po zahtjevu za produženje roka.

Pravo da bude obaviješten o primjeni i razlozima primjene načela oportuniteta (beznačajno krivično gonjenje) u postupku prema maloljetnicima, u smislu člana 352. ZKP-a BiH. Načelo oportuniteta znači da tužitelj može odustati od krivičnog gonjenja osumnjičenog ukoliko je posljedica djela beznačajna i mala. Ali oštećeni ima pravo da bude obaviješten o istoj tužilačkoj odluci, a tužitelj ima obavezu da oštećenog obavijesti o takvoj odluci.

3.4. Obaveza svjedočenja

Proizlazi iz dužnosti prijavljivanja krivičnog djela u smislu člana 214.-215. ZKP-a BiH, kao iz prirode odredbi koje donosi ZKP u odredbama Odjeljka V ZKP-a BiH - Saslušanje svjedoka, gdje odredbama člana 82. i 83., te 84. ZKP-a BiH određuje osobe koje se ne mogu saslušati u svojstvu svjedoka, odnosno osobe koje su oslobođene dužnosti svjedočenja, odnosno osobe koje mogu odbiti da svjedoče, te određuje pitanja na koja svjedok može da odbije dati odgovor tokom saslušanja, kako je to propisano članom 84. ZKP-a BiH.

3.5. Mjesta na kojima se svjedok pojavljuje radi svjedočenja

To su službene prostorije ovlaštenih službenih lica - policijskih agencija, prostorije tužiteljstva, Suda gdje se odvija glavni pretres, ili druga mjesta po odluci sudije za prethodni postupak, predsjednika vijeća ukoliko to nalažu važni razlozi.

Saslušanje svjedoka može se obaviti i u postupku sudskog obezbjeđenja dokaza po odluci sudije za prethodni postupak, a slijedom procesne odluke u smislu ovlaštenja koje sudiji donosi član 223. ZKP-a BiH.

3.6. Organi nadležni za uzimanje izjava

Ovlaštenja za uzimanje izjava i traženje od svjedoka- žrtve da daje izjavu na okolnosti relevantne za krivični postupak imaju: nadležni tužitelji, ovlaštena službena lica policijskih agencija, sudija za prethodni postupak po prijedlogu strana u postupku tužitelja i branitelja- advokata, i na zahtjev samog branitelja- advokata optuženog odnosno osumnjičenog.

3.7. Obaveze nadležnih organa prema svjedocima

Obaveze su:

- Dostavljanje poziva i informiranja o razlozima pozivanja za svjedočenje;
- Poučavanja o pravima svjedoka- oštećenog tokom postupka, istrage, glavnog pretresa i žalbenog postupka;
- Poštivanje dostojanstva svjedoka- oštećenog tokom saslušavanja i davanja iskaza;
- Nadoknade troškova postupka dolaska na određeno mjesto za saslušanje;
- Čitanja zapisnika svjedoku prije potpisivanja istog zapisnika i snimanja toka saslušanja, ukoliko to dozvoljavaju prilike;
- Obaveza obavješćavanja oštećenog o toku postupka prema osumnjičenom;
- Obaveza omogućavanja oštećenom da se izjasni o krivičnom gonjenju i imovinskopравnom zahtjevu;
- Obaveza zaštite ugroženih svjedoka i svjedoka pod prijetnjom.

3.8. Instrumenti koji stoje na raspolaganju nadležnim organima za obezbjeđenje prisustva svjedoka svjedočenju su:

- Dostavljanje poziva;
- Upozorenje o mogućnosti novčanog kažnjavanja zbog nedolaska radi davanja iskaza;
- Mogućnost novčanog kažnjavanja zbog odbijanja svjedočenja;
- Mogućnost određivanja zatvora do okončanja glavnog pretresa zbog odbijanja svjedočenja.

3.9. Instrumenti koji stoje na raspolaganju nadležnim organima za obezbjeđenje prava i zaštite svjedoka u postupku svjedočenja su:

- Poučavanje i educiranje oštećenih o njihovim pravima tokom krivičnog postupka;
- Primjena procesnih mjera od strane suda i tužilaštva tokom samog svjedočenja radi zaštite dostojanstva i prava oštećenog, te poučavanja o njihovim pravima u smislu ZKP i primjenjivih materijalnih propisa;
- Predlaganje i određivanje mjera zaštite u smislu **Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni Hercegovini;**
- Krivično gonjenje počinilaca krivičnih djela prema svjedocima i odavanja njihovog identiteta.

3.10. Tok svjedočenja

Svjedočenje se odvija prema toku i načinu kako je to propisano članom 81. - 91. ZKP-a BiH.

Taj tok izgleda ovako:

Počinje od pozivanja da pristupe na određeno mjesto radi saslušanja, ili njihovog saslušanja u njihovom domu, ili na drugom mjestu zbog njihovih ličnih ili drugih prilika.

Poučavanje o pravima i obavezama svjedoka - oštećenog, pozivanje da se izjasni da li traži krivično gonjenje i da li postavlja imovinskopравни zahtjev.

Uzimanje ličnih podataka o svjedoku uz upozorenje da obavijesti o svakoj promjeni adrese ili drugog ličnog podatka u njegovom svojstvu, i socijalnim i zdravstvenim prilikama svjedoka.

Saslušanje se uvijek vrši pojedinačno.

Svjedok se poziva da izvrši prepoznavanje osoba i predmeta ukoliko je to neophodno ili razlozi istrage to pokažu kao nužnim.

Postavljanje pitanja o okolnostima i činjenicama značajnim za otkrivanje i dokazivanje radnje krivičnog djela, i to okolnostima kako mu je to poznato. Pozivanje da se oštećeni izjasni da li traži krivično gonjenje i da li postavlja imovinskopравни zahtjev prema osumnjičenom - optuženom.

Glava IV

4.1. Vrsta svjedoka sa aspekta ugroženosti i njegova pozicija u predkrivičnom i krivičnom postupku

Zakonodavac je donošenjem Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka zakonskom definicijom napravio razliku između svjedoka **pod prijetnjom** i **ugroženog svjedoka**.

Pozicija ovih svjedoka u predkrivičnom, istražnom i krivičnom postupku se određuje prijedlogom strana u postupku, prije svega tužitelja, a u određenim fazama to može biti i na prijedlog odbrane odnosno po odluci suda, a u svakoj situaciji je Sud taj koji svojom odlukom definiira koji je to svjedok - da li svjedok **pod prijetnjom** ili **ugroženi svjedok**, i određuje mu potrebne mjere zaštite kao i vrijeme trajanja istih mjera.

Program zaštite svjedoka moguće je uspostaviti u smislu Zakona o Programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini.

Ovaj program provodi Odjel za Zaštitu svjedoka pri SIPA-i, uz sporazum koji zaključi sa Tužilaštvom. Međutim, ovdje je u zakonu nejasno koji organi i u kojoj formi donose odluku u pogledu primjene ovog programa radi zaštite svjedoka. Mada su mjere kroz program u smislu Zakona o Programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini puno rigoroznije i podrazumijevaju, pored zaštite identiteta i davanja lažnog identiteta, stalni nadzor uz obezbjeđenje boravišta.

U praksi su puno češći i jasniji oblici zaštite svjedoka u smislu Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

4.2. Svjedok u duhu Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka

Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka napravio je zakonskom definicijom razliku između svjedoka **pod prijetnjom** i **ugroženog svjedoka**.

Svjedok pod prijetnjom je onaj svjedok čija je lična sigurnost ili sigurnost njegove porodice dovedena u opasnost njegovim učešćem u postupku, kao rezultat prijetnje, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovo svjedočenje, ili svjedok koji smatra da postoji razumna osnova za bojazan da bi takva opasnost proistekla kao posljedica njegovog svjedočenja.

Ugroženi svjedok je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički i psihički traumatiziran okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo, ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, kao i dijete ili maloljetnik.

Ovaj pojam i definicija ugroženog svjedoka najbliža je kategoriji žrtava seksualnog nasilja kao žrtve u krivičnom postupku.

4.3. Vrste mjera zaštite - proceduralne i dodatne mjere

Proceduralne mjere zaštite su mjere koje kao instrumente na raspolaganju ima predsjednik vijeća, a to su:

- Saslušanje svjedoka drugim redoslijedom;
- Sudska kontrola načina saslušanja svjedoka;
- Saslušanje ugroženog svjedoka posredstvom predsjednika vijeća;
- Svjedočenje putem tehničkih uređaja za prenos slike i tona;
- Udaljavanje optuženog iz sudnice - omogućavanje praćenja suđenja putem video linka;
- Čitanje zapisnika o saslušanju iz istrage;
- Ograničavanje prava optuženog i branioca da pregleda spis i dokumentaciju (ovo je proceduralna mjera na kojoj tužioc i insistiraju i praktikuju u fazi istrage zbog ciljeva istrage, položaja i stepena ugroženosti svjedoka i sličnih razloga), u smislu člana 47. ZKP-a BiH.

Dodatne mjere zaštite

Ove mjere uključuju da sud drži i rješenjem odredi kao povjerljive podatke o svjedoku tokom istrage i tokom glavnog pretresa do momenta pojavljivanja pred sudom, a to su:

- Svjedočenje svjedoka iza paravana u situacijama kada svjedok ne želi da javnost sazna njegov lik ili sazna njegov identitet. Ova mjera je značajna jer daje mogućnost učesniku u postupku da kroz izraz lica, ponašanje svjedoka tokom svjedočenja, daju sliku o kredibilitetu samog svjedočenja i o svjedoku.
- Svjedočenje iza paravana uz mogućnost promjene slike ili tona, ili i slike i tona. Ovo je ekstremno najjača i najteža mjera i ona se primjenjuje kod najteže traumatiziranih i ugroženih svjedoka.

4.4. Sudska kontrola načina saslušanja svjedoka

Pored instrumenata koji su uređeni Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, i koji se daju sudu, tužilaštvu i odbrani na raspolaganje kako bi žrtva tokom istrage i tokom glavnog pretresa imala potrebnu zaštitu, su i proceduralni instrumenti koji stoje sudu na raspolaganju u smislu Zakona o krivičnom postupku i definišu način saslušanja svjedoka u sudnici, ulogu predsjednika vijeća u tome, kao i obavezu svih sudionika postupka da se osigura zaštita identiteta i sigurnost svjedoka.

Odredbama člana 86., 235. i 241. ZKP-a predviđena su ovlaštenja i granice u postupanju prema svjedoku.

- **Tok saslušanja svjedoka... član 86. stav 6.**
Definira zajedno s drugim odredbama, tok saslušanja svjedoka i odnos učesnika prema svjedoku u sudnici, tokom glavnog pretresa
- **Isključenje javnosti - član 235.**
Navedeni član daje mogućnost, na prijedlog strana u postupku i po ocjeni samog predsjednika, isključenje javnosti ukoliko bi javno svjedočenje svjedoku nanijelo posebnu patnju i bol.
- **Dužnost sudije, odnosno predsjednika vijeća.... član 241. stav 3.**
Definira dužnosti sudije odnosno predsjednika vijeća u odnosu prema svjedoku i učesnicima u postupku koje se ogledaju prije svega u tome da se održi red u sudnici primjeren sudu, karakteru i socijalnim i statusnim prilikama svjedoka, te da se svjedok zaštiti od nepotrebnih, nedozvoljenih pitanja.

4.5. Saslušanje ugroženog svjedoka posredstvom predsjednika vijeća

Jeste procesna mjera koja stoji na raspolaganju predsjedniku vijeća za kojom predsjednik može posegnuti u slučajevima saslušanja ugroženih svjedoka koje donose članovi 262., 263., 264. i 267. ZKP-a BiH kada predsjednik može procesnim mjerama zaštititi svjedoka od nedopuštenih pitanja, od uznemiravanja, zbunjivanja, nevažnih pitanja, u slučajevima seksualnih delikata, te radi zaštite svjedoka od vrijeđanja, prijetnji i napada.

Predsjednik vijeća je dužan da u odgovarajućoj mjeri kontroliše način i redoslijed ispitivanja svjedoka, kao i izvođenja drugih dokaza, a sve u cilju da ispitivanje svjedoka bude efikasno te da se izbjegne nepotrebno gubljenje vremena i zaštititi svjedoke od uznemiravanja ili zbunjivanja bilo koje od strana u postupku.

Predsjednik vijeća, u odnosu na ovu svoju obavezu, dužan je da postupa oprezno i energično, odnosno na način na koji će obezbijediti punu realizaciju načela nepristrasnosti i nezavisnosti suda.

Predsjednik vijeća ima pravo da zabrani pitanje i odgovor na pitanje bilo koje od stranaka ili branitelja, ukoliko se radi o ponovljenom pitanju, nedozvoljenom pitanju ili ako je pitanje nevažno za predmet zato što se ne odnosi na činjenice koje se na bilo koji način mogu dovesti u vezu sa konkretnim slučajem.

Odredba člana 264. ZKP-a BiH štiti oštećenu stranu od uznemiravanja i ponižavanja, te sprječava eventualnu diskreditaciju ugroženog svjedoka, na način što je zabranjeno korištenje bilo kakvog dokaza ukoliko se oni odnose na ranije seksualno ponašanje oštećene strane, a što se odnosi na broj bračnih ili vanbračnih veza, broj trudnoća, upotrebu kontracepcijskih sredstava, broj abortusa i sl. Na ovakvim dokazima, sud ne može zasnovati svoju odluku, jer su isti pribavljeni uz povrede ljudskih prava i sloboda garantovanih članom 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Zbog specifičnosti krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, stav 3. člana 264. ZKP-a BiH, propisuje da se kod ovakvih krivičnih djela pristanak žrtve (ćutanje, nepružanje otpora, verbalni pristanak) ne može tumačiti u korist optuženog, a iz razloga što se kod ovakvih krivičnih djela zbog okolnosti u kojima su počinjena, prijetnja sile ili upotreba sile uvijek pretpostavlja.

Članom 267. ZKP-a BiH definisana je obaveza predsjednika vijeća da zaštiti svjedoka od bilo kojeg vida vrijeđanja, prijetnje ili napada. S ciljem zadovoljavanja ove obaveze predsjedniku vijeća su na raspolaganju instrumenti kao što je upozorenje ili novčano kažnjavanje bilo kojeg učesnika u postupku, koji vrijeđa, prijeti ili dovodi u opasnost bezbjednost svjedoka, dok u slučaju ozbiljnih prijetnji, predsjednik vijeća je dužan o istome obavijestiti nadležnog tužitelja radi preduzimanja krivičnog gonjenja.

4.6. Svjedočenje putem tehničkih uređaja za prenos slike i tona

Pravo oštećenog na sudsku zaštitu i zaštitu od predsjednika vijeća tokom davanja iskaza pred sudom u smislu člana 267. ZKP-a BiH.

Predsjednik vijeća je u obavezi, na prijedlog stranke ili branitelja u slučaju vrijeđanja, prijetnji ili napada na svjedoka, da naredi policijskim organima preduzimanje mjera koje su neophodne za zaštitu svjedoka. Ove mjere imaju za cilj potpunu zaštitu svjedoka prije davanja iskaza, tokom davanja iskaza u sudnici i poslije davanja iskaza radi bezbjednog napuštanja suda, dok je posebna mjera zaštite svjedoka regulirana članom 9. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH, kojom je propisano da ukoliko sud

utvrdi da postoje opravdani razlozi svjedok se može ispitati putem tehničkih uređaja za prijenos slike i tona, ali na način na koji stranke i branitelji mogu postavljati pitanja, s tim da ne budu prisutni u istoj prostoriji.

4.7. Udaljavanje optuženog iz sudnice - omogućavanje praćenja suđenja putem video linka

Jedna od posebnih mjera koja radi zaštite ugroženog svjedoka ili svjedoka pod prijetnjom postoji na raspolaganju predsjedniku vijeća jeste da, ukoliko predsjednik vijeća ocjeni da postoji opravdana bojazan da će prisustvo optuženog uticati na sposobnost svjedoka da svjedoči potpuno i tačno, on može po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranaka ili branitelja narediti da se optuženi udalji iz sudnice, u kom slučaju će optuženom biti omogućeno da suđenje prati putem tehničkih uređaja za prenos slike i tona, ili će svjedočenje biti zabilježeno i naknadno predloženo optuženom, a sve u smislu člana 10. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH.

4.8. Čitanje zapisnika o saslušanju iz istrage

Ova mogućnost je data kao izuzetak od neposrednog izvođenja dokaza, u slučajevima ako su svjedoci umrli a koji su ispitani u istrazi, duševno oboljeli, ili se ne mogu pronaći ili je njihov dolazak na sud nemoguć ili znatno otežan iz važnih razloga, u smislu člana 273. stav 2. ZKP-a BiH.

4.9. Ograničavanje prava optuženog i branioca da pregleda spis i dokumentaciju

Ovo je proceduralna mjera koju tužioci praktikuju u fazi istrage zbog ciljeva istrage, položaja i stepena ugroženosti svjedoka, u smislu člana 47. ZKP-a BiH. Međutim, nakon podizanja optužnice branioci i optuženi imaju pravo pristupa svim dokazima tužilaštva, svim izjavama osim podatka koji se tiču identiteta zaštićenog svjedoka, sve do neposredne faze saslušanja svjedoka na pretresu i pred sudom i optuženima, kada se daju i podaci o identitetu zaštićenog svjedoka, a sve u duhu prava optuženog pristupu sudu koje garantuje član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Glava V

5.1. **Žrtve (oštećeni) kao svjedoci u krivičnim predmetima ratnih zločina**

U odnosu na žrtve koje se pojavljuju kao svjedoci u krivičnim predmetima koja se vode za krivična djela Ratni zločin, važe ista pravila oko ispitivanja i obaveze svjedočenja, kao i za svjedoke u krivičnim postupcima, kako je to izloženo u glavama II, III i IV ovog Vodiča, osim određenih ograničenja, kao naprimjer zabrana postavljanja pitanja koja se odnose na raniji seksualni život ili seksualne predispozicije u slučaju seksualnih delikata i prava koja ima oštećeni u krivičnom postupku kako je to naprijed objašnjeno.

5.2. **Pojam žrtve**

Opšti pojam žrtve u širem smislu je da se radi o osobi koja trpi neko zlo, silu i posljedicu kao proizvod istog zla i sile, dok se u užem smislu žrtva može definisati kao fizička osoba kojoj je neko dobro ili pravo krivičnim djelom izravno ugroženo, povrijeđeno ili uništeno.

5.3. **Međunarodni dokumenti koji definiiraju pojam žrtve za vrijeme oružanih sukoba**

To su blankentni propisi, odnosno propisi na koje upućuje Ustav Bosne i Hercegovine i domaće zakonodavstvo i to:

- Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine
- Ženevska konvencija iz 1949. godine
- Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12.08.1949. godine
- Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika i brodolomnika u oružanim snagama na moru od 12.08.1949. godine
- Ženevska konvencija o postupcima sa ratnim zarobljenicima od 01.08.1949. godine
- Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12.08.1949. godine
- Protokol I o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba
- Protokol II o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba
- Deklaracija o pravima i pomoći žrtvama, usvojena od strane generalne skupštine UN-a 28.11.1985. godine

- Okvirna odluka Vijeća Evropske Unije od 15.03.2001. godine o položaju žrtava u krivičnom postupku

5.4. Domaći pozitivni propisi koji definišu pojam žrtve su:

- Ustav Bosne i Hercegovine sa članom 2. uvodi međunarodne dokumente u pravni sistem u BiH direktno, s kojima se nameću obaveze zaštite žrtava i sprečavanje nedozvoljenih postupaka i izvršenje preuzetih obaveza po istim dokumentima.
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, koj i u glavi XVII definiše krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, kroz koju definiciju se određuje pozicija žrtve i bića krivičnog djela kao objekta zaštite krivičnog zakonodavstva.
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koji donosi odredbe koje se odnose na prava žrtava kao oštećenih u krivičnom postupku, te na posredan način u posebnom dijelu odredbe koje regulišu pojam svjedoka, prava i obaveze svjedoka u krivičnom postupku.
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka kao *lex specialis*, koji definiciju pojma žrtve daje kroz odredbe koje regulišu pitanje zaštite žrtve radnje krivičnog djela kao svjedoka na adekvatan način, od nedozvoljenih radnji, uticaja i posljedica bilo kojeg učesnika u postupku ili trećih lica.

5.5. Prava svjedoka – žrtava u predistražnom postupku

Osnovna uloga žrtve kao svjedoka u predistražnom postupku koji pokreću i provode policijske agencije sastoji se u podnošenju informacije policijskoj agenciji o učinjenom krivičnom djelu, u smislu člana 214. i 215. ZKP-a BiH, dok je obaveza postupajućeg policijskog organa da o istome obavijesti nadležnog tužioca.

Prava svjedoka – žrtve **u predistražnom postupku** su:

- Da prijavi radnju krivičnog djela, te da bude saslušan na okolnosti učinjenog krivičnog djela.
- Da zahtijeva da se po istoj prijavi informira nadležni tužilac, kako bi eventualno ostvarila svoja prava na zaštitu u smislu odredbi Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

- Da bude obavještena o ishodu predistražnog postupka, odnosno da li je postupajuće tužiteljstvo donijelo Naredbu o provođenju ili neprovođenju istrage. U slučaju da postupajuće tužiteljstvo donese Naredbu o neprovođenju istrage, žrtva ima pravo da na takvu odluku podnese žalbu.

5.6. Prava svjedoka – žrtava u istrazi kao fazi krivičnog postupka su:

- Da, ukoliko nije ostvario svoja prava na zaštitu svjedoka u smislu Zakona o krivičnom postupku i odredbi Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH, ista ostvari u fazi istrage.
- Da bude saslušan kao svjedok.
- Da postavi imovinskopravni zahtjev, kao i ostala prava obrađena u tački 3.3. ovog Vodiča.

5.7. Prava svjedoka – žrtava u krivičnom postupku tokom glavnog pretresa

Jednaka su kao i prava svjedoka, koja se detaljno obrađena u glavi III i IV ovog Vodiča, s tim da žrtva u svojstvu svjedoka u krivičnom postupku, u odnosu na ostale svjedoke, ima pravo da prati tok krivičnog postupka, da ima punomoćnika, da postavi imovinskopravni zahtjev ukoliko to nije učinjeno ranije, te da izjavi žalbu na odluku o imovinskopravnom zahtjevu i na odluku o troškovima postupka.

5.8. Prava svjedoka- žrtve u sudnici

Također su detaljno obrađena u glavama III i IV Vodiča, uz dodatna prava žrtve u svojstvu svjedoka da postavi zahtjev za određivanjem mjera zaštite u smislu odredbi Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka i Zakona o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini.

5.9. Fizički položaj svjedoka u sudnici i saslušanje svjedoka van sudnice

Fizički položaj svjedoka u sudnici je određen rasporedom u sudnici, kao mjesto za svjedoke, gdje svjedok sjedi ili stoji na mjestu određenom za svjedoke i polaganje zakletve. Svjedok boravi ili sjedi na istom mjestu tokom boravka

u sudnici u svojstvu svjedoka i svjedočenja i tokom odgovaranja na pitanja strana u postupku i suda.

Odredbom člana 272. ZKP-a BiH predviđena je mogućnost da u slučaju da se u toku postupka sazna da svjedok nije u mogućnosti zbog opravdanih razloga da dođe na sud, ili bi njegov dolazak bio povezan sa nesrazmjernim teškoćama, predsjednik vijeća može narediti da se svjedoka ispita i izvan sudnice, ali pod uvjetom da je svjedočenje takvog svjedoka važno po ocjeni suda. Ispitivanje svjedoka van sudnice moguće je i tokom vršenja rekonstrukcije događaja van sudnice.

5.10. Odnos oštećenog kao svjedoka prema optuženom - način obraćanja optuženog svjedoku

Optuženi se oštećenom kao svjedoku može obratiti isključivo tokom saslušanja pred sudom i to:

- Neposredno postavljajući pitanja oštećenom kao svjedoku,
- Posredno postavljajući pitanja oštećenom kao svjedoku putem svog branitelja ili, izuzetno, putem suda.

5.11. Direktno postavljanje pitanja od strane optuženog

Odredbom člana 261. ZKP-a BiH regulirano je izvođenje dokaza u krivičnom postupku i mogućnost da stranka i branitelj imaju pravo pozivati oštećene kao svjedoke, te izvoditi i druge dokaze.

Optuženi, nakon što njegov branitelj završi sa ispitivanjem, ima pravo da svjedoku neposredno postavlja pitanja, i to unakrsno, ukoliko se radi o svjedoku Tužilaštva, i direktno ukoliko se radi o svjedoku odbrane, ukoliko ta mogućnost zbog posebnih okolnosti nije isključena odlukom predsjednika vijeća zbog posebnog odnosa optuženog prema žrtvi kao svjedoku.

5.12. Direktno postavljanje pitanja od strane branioca optuženog

Branitelj optuženog ima također pravo da oštećenom kao svjedoku postavlja pitanja neposredno, i to ukoliko se radi o svjedoku odbrane u toku direktnog ispitivanja, a ukoliko se radi o svjedoku Tužilaštva u toku unakrsnog ispitivanja, u smislu člana 261. i 262. ZKP-a BiH.

5.13. Direktno postavljanje pitanja od strane tužitelja

Tužitelj ima pravo da oštećenom kao svjedoku postavlja pitanja neposredno, i to ukoliko se radi o oštećenom kao svjedoku Tužilaštva u toku direktnog ispitivanja i ona se trebaju kretati u granicama i na okolnosti o kojima je svjedok pitan tokom istrage prilikom davanja izjave u istrazi, a ukoliko se radi o svjedoku odbrane u toku unakrsnog ispitivanja, samo u vezi okolnosti na koje je svjedok pitan od strane odbrane, u smislu člana 261. i 262. ZKP-a BiH.

5.14. Postavljanje pitanja oštećenom kao svjedoku preko sudije

To je zapravo jedna od mjera zaštite koju pruža član 8. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, a koja se primjenjuje samo u izuzetnim okolnostima, ako sud utvrdi da je to u najboljem interesu oštećenom kao svjedoku i uz suglasnost stranaka i branitelja, kada oštećenom kao svjedoku pitanja direktno postavlja sud u ime stranaka i branitelja.

5.15. Pitanja sa kojima se oštećeni kao svjedok može suočiti u sudnici su:

- Pitanja koja se tiču kredibiliteta svjedoka odnosno pitanja koja se odnose na ličnost svjedoka (o ranijem životu, njegovom ponašanju i sl.), odnosno da li je svjedok podoban da bi sud njegovom iskazu mogao dati vjeru.
- Okolnosti o kojima je svjedok davao iskaz u istražnom postupku.
- Prezentiranje dokumenata svjedoku radi provjere njegovog znanja ili radi autentičnosti određenih isprava.

5.16. Pitanja koja se ne mogu postaviti svjedoku

Članovi 86., 262. i 263. ZKP-a BiH donose određena ograničenja u pogledu ispitivanja svjedoka, odnosno pitanja koja se svjedoku ne mogu postavljati, a to su sljedeća pitanja:

- Oštećenog krivičnim djelom nije dopušteno ispitivati o njegovom seksualnom životu prije izvršenja krivičnog djela.
- Pitanja koja navode na odgovor koji se želi čuti (sugestivna pitanja) ne mogu se postavljati prilikom direktnog ispitivanja (ispitivanje od

strane u postupku koja je istog svjedoka predložila kao dokaz), osim u slučaju potrebe razjašnjavanja izjave svjedoka - takva pitanja su dopuštena samo tokom unakrsnog ispitivanja (ispitivanje od strane koja konkretnog svjedoka nije predložila kao svoj dokaz) ili ukoliko svjedok pokazuje odbojan stav ili ne želi da surađuje, sud može dozvoliti takva pitanja i u okviru direktnog ispitivanja.

5.17. Na koja pitanja svjedok- žrtva ne može odgovarati, provokativna, sugestivna pitanja

Također, predsjednik vijeća, u smislu člana 263. ZKP-a BiH, može zabraniti pitanje i odgovor na:

- Pitanje koje je već postavljeno;
- Ako je pitanje nedopušteno;
- Ako je pitanje nevažno za predmet.

Odredba člana 262. ZKP-a BiH donosi obavezu predsjednika vijeća da vodi računa o zaštiti svjedoka, odnosno da se izbjegne bilo koji vid uznemiravanja ili zbunjivanja svjedoka.

Sugestija odgovora u pitanju se može nuditi svjedoku- žrtvu u formi pitanja u unakrsnom ispitivanju od strane odbrane samo u vezi okolnosti o kojima je svjedok svjedočio na pitanja tužitelja, u ostalim slučajevima takva pitanja nisu dopuštena.

5.18. Prostor i mogućnost da se razmisli prije davanja odgovora na pitanje

Kada se svjedoku tokom saslušavanja u sudnici postavi pitanje od strane bilo koje od strana u postupku, svjedok ima pravo da ukoliko nije dobro čuo ili razumio pitanja zatražiti da mu se pitanje ponovi. Također, svjedok koga bi istinit odgovor na pojedino pitanje mogao izložiti krivičnom gonjenju ima pravo, nakon što mu se pitanje postavi, da se konsultuje sa svojim pravnim savjetnikom prije nego što da odgovor.

5.19. Podrška svjedoku u sudnici od strane trećih lica - pravni savjetnik

Član 6. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka propisuje pravo svjedoka da pod uvjetom da postoji suglasnost svjedoka i bez objavljivanja bilo kakvih ličnih podataka o svjedoku, sud obavijesti organ nadležan za pitanja socijalnog staranja o uključenju ugroženog svjedoka u postupak i omogućava pružanje pomoći tog organa, kao i psihološku potporu svjedoku, uključujući i prisustvo odgovarajućih stručnih osoba prilikom ispitivanja ili saslušanja.

Mada Zakon o krivičnom postupku u članu 84. predviđa mogućnost određivanja pravnog savjetnika- advokata svjedoku kojega bi istinit odgovor mogao izložiti krivičnom gonjenju, a isti nije u stanju na adekvatan način da koristi svoja prava u vrijeme saslušanja, i ako njegovi interesi ne mogu biti zaštićeni na drugi način.

5.20. Obaveze svjedoka- žrtve tokom krivičnog postupka u fazi istrage i tokom glavnog pretresa

Propisane su odredbama Zakona o krivičnom postupku BiH i navedene su u tački 3.2. ovog Vodiča.

5.21. Paralela između prava i obaveza svjedoka u istrazi i na glavnom pretresu

Razlika između obaveza i pozicije svjedoka - oštećenog u istrazi i glavnom pretresu se ogleda u pravima i obavezama kako smo naprijed objasnili, te u statusu odnosno mjerama zaštite, odnosu prema učesnicima u krivičnom postupku, te karakteru pitanja i činjenica sa kojima se svjedok može suočiti u istrazi i na glavnom pretresu.

Na glavnom pretresu se pored ispitivanja i od strane suprotne strane koja ga nije predložila, svjedok može suočiti sa pitanjima koja su od značaja za njegov kredibilitet, opća pitanja i pitanja koja se tiču provjeravanja zakonitosti njegovog iskaza datog tokom krivičnog postupka, o čemu svjedok- žrtva treba biti upozoren od strane tužilaštva i tužitelja koji vodi istragu.

Glava VI

6.1. Pravo svjedoka - oštećenog na imovinskopравни zahtjev i na podnošenje žalbe

Pravo podnošenja imovinskopavnog zahtjeva tokom krivičnog postupka, u smislu člana 86., 193. i 194. ZKP-a BiH.

Navedene odredbe ZKP-a BiH donose pravo oštećenog da postavi imovinskopравни zahtjev.

Imovinskopравни zahtjev može se raspraviti na prijedlog ovlaštene osobe (oštećeni) u krivičnom postupku i pod uvjetom da se time ne odugovlači krivični postupak, a koji prijedlog se može postaviti najkasnije do okončanja glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije. Imovinskopравни zahtjev se može odnositi na naknadu pretrpljene štete, povrat stvari ili poništavanje određenog pravnog posla, iako se u praksi najčešće susrećemo sa zahtjevima za naknadu štete. I pored postavljenog imovinskopavnog zahtjeva, odluke koje sud donosi u krivičnom postupku u pogledu postavljenog imovinskopavnog zahtjeva jeste upućivanje na parnični postupak, iako Zakon pruža mogućnost i sudu koji postupa u krivičnom postupku da donese odluku o imovinskopravnom zahtjevu, odnosno da oštećenom dosudi imovinskopравни zahtjev u cjelini ili djelimično, a sa ostatkom ga uputi na parnični postupak.

Ukoliko je odluka suda u krivičnom postupku u pogledu imovinskopavnog zahtjeva takva da upućuje na parnični postupak, to znači da oštećeni - žrtva treba podnijeti tužbu za naknadu štete nadležnom Općinskom sudu. U slučaju nanošenja fizičkih ili psihičkih bolova ili pretrpljenog straha, što je najčešće u praksi, kao posljedica izvršenja krivičnog dijela, onda govorimo o tužbi za naknadu nematerijalne štete. U odnosu na visinu nematerijalne štete koja se oštećenom dosuđuje u parničnom postupku, sudovi koriste Orijentacione kriterije Vrhovnog suda FBiH, ali nakon urađenog vještačenja po vještaku medicinske struke u parničnom postupku, a koji vještak u svom nalazu utvrđuje intenzitet i trajanje pretrpljenih bolova ili straha.

Oštećeni - žrtva ima pravo na podnošenje žalbe na presudu u roku od 15 dana, u smislu člana 292. i 293. ZKP-a BiH, ali samo zbog odluke o troškovima postupka i odluke o imovinskopravnom zahtjevu, uz mogućnost produženja roka po zahtjevu za podnošenje žalbe u složenim stvarima za najduže još dodatnih 15 dana.

III Dio

REGISTAR

ČLANICA MREŽE ZA PODRŠKU SVJEDOCIMA SA KONTAKT INFORMACIJAMA ODJELA ZA PODRŠKU SVJEDOCIMA

- Fondacija lokalne demokratije
- Udruženje Žena žrtva rata
- Savez logoraša u BiH
- Udruženje Prava za sve
- BIRN
- TRIAL
- Vive žene
- Udruženje Snaga žene
- Medica Zenica
- Hrvatska udruga logoraša domovinskog rata u BiH - ogranak Vareš
- Udruženje „Gerc-Sumejja“ Mostar
- Udruženje žena „SEKA“ Goražde
- Hrvatska udruga logoraša Srednjobosanskog kantona - Busovača
- Udružene žene Banja Luka
- Udruženje Prijedorčanki „Izvor“
- Regionalno udruženje logoraša Višegrad
- Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj
- Centar informativno-pravne pomoći Zvornik
- Sekcija žena žrtava rata u Republici Srpskoj

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE KANTON SARAJEVO

1. FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE

Adresa: Bravadžiluk bb, 71000 Sarajevo

Telefon: +387 (0) 33/570-560; 237-240

Fax: +387 (0) 33/668-459; 236-899

E-mail: azil.amra@fld.ba; azih@fld.ba; amer.homarac@fld.ba

Web: www.fld.ba; www.besplatnapravnapomoc.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Primarni fokus rada je oblast zaštite, promocije i unapređenja ljudskih prava, posebno prava žrtava nasilja zasnovanog na spolu
- Organizirano pružanje usluga besplatne pravne pomoći na teritoriji Bosne i Hercegovine
- Rad na pripremi i podršci svjedocima u postupcima procesuiranja krivičnih djela ratnih zločina kroz pružanje pravne pomoći prije, u toku i nakon okončanja postupaka
- Zagovaračke aktivnosti na unapređenju zakonskog okvira kroz iniciranje, izradu i usvajanje propisa sa posebnim osvrtom na prava marginaliziranih grupa žena
- Umrežavanje i razvijanje partnerske suradnje sa drugim NVO i institucijama sistema u cilju stvaranja sistemskih rješenja u oblasti ljudskih prava

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Opću pravnu informaciju
- Pravni savjet
- Pravnu pomoć u sastavljanju pismena pred tijelima uprave
- Sastavljanje pismena u sudskim postupcima
- Zastupanje u upravnim postupcima
- Zastupanje pred sudovima
- Zastupanje pred Evropskim sudom za ljudska prava i Međunarodnim organizacijama ako je u skladu sa međunarodnim ugovorima

2. UDRUŽENJE „ŽENA ŽRTVA RATA“ SARAJEVO

Adresa: Hamdije Čemerlića do br. 7, 71000 Sarajevo

Telefon: +387 (0) 33/658-879

Fax: +387 (0) 33/658-879

E-mail: udruzenjezenazrtva_rata@bih.net.ba;
uredzenazrtva_rata@bih.net.ba

Web: www.zena-zrtva-rata.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Prikupljanje dokumentarno-arhivske građe i analiza informacija i podataka o svim aspektima stradanja žena tokom rata u Bosni i Hercegovini, te analiza načina, uzroka i posljedica stradanja u cilju adekvatnog planiranja i programiranja aktivnosti i pravaca pomoći ženama i djeci žrtvama rata
- Psihološko socijalna podrška ženama žrtvama ratne torture i njihovim porodicama u postupcima procesuiranja ratnih zločina
- Uspostavljanje baze podataka o ženama i muškarcima žrtvama rata
- Zaštita i promocija osnovnih ljudskih prava žena žrtava rata i njihovih porodica
- Informiranje o pravima i pomoć oko obezbjeđenja dokaza u sudskim postupcima u predmetima ratnih zločina pred Međunarodnim tribunalom i domaćim sudovima

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Psihološku pomoć kroz individualne i grupne terapije s psihoterapeutom
- Pružanje i razmjena informacija, iskustava i saznanja

3. SAVEZ LOGORAŠA U BOSNI I HERCEGOVINI

Adresa: Obala Kulina bana br. 24/III, 71000 Sarajevo
Tel/Fax.: +387 (0) 33/210-301
E-mail: info@logorasibih.ba
Web: logorasibih.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Evidentiranje preživjelih, članova porodice ubijenih, nestalih i preminulih logoraša
- Zalaganje za ostvarivanje i unapređivanje prava logoraša kroz sistemska i druga rješenja u Bosni i Hercegovini
- Psihološko socijalna podrška svjedocima u postupcima procesuiranja krivičnih djela/ratnih zločina
- Pravna pomoć svjedocima pred administrativnim i pravosudnim organima u Bosni i Hercegovini i inozemstvu

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Individualne terapije sa psihoterapeutom
- Grupne terapije sa psihoterapeutom
- Opću pravnu informaciju
- Pravni savjet
- Pravnu pomoć u sastavljanju podnesaka

4. UDRUŽENJE PRAVA ZA SVE

Adresa: Mula Mustafe Bašeskije br. 12/II,
71000 Sarajevo
Telefon: +387 (0) 33/203-070
Fax: +387 (0) 33/200-736
E-mail: rights_for_all@open.net.ba
Web: www.pravazasve.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Zagovaračke aktivnosti u domenu ljudskih prava sa posebnim osvrtom na prava žena, marginaliziranih grupa, zdravstvenu i socijalnu zaštitu

5. TRUCK IMPUNITY ALWAYS - TRIAL

Adresa: Obala Isa Bega Isakovića br. 6,
71000 Sarajevo

Telefon: +387 (0) 33/441-548

E-mail: selma.korjenic@trial-ch.org
adrijana.hanusic@trial-ch.org
azra.kuci@trial-ch.org

Web: www.trial-ch.org/BiH

Facebook: TRIAL u Bosni i Hercegovini
<https://www.facebook.com/pages/TRIAL-u-Bosni-i-Hercegovini/268570966530226?ref=ts&fref=ts>

OBLAST DJELOVANJA:

- Pružanje pravne pomoći na domaćem i međunarodnom nivou, naročito kroz pružanje pravne pomoći u okviru krivičnog postupka, kao i parničnog postupka
- Zastupanje pred međunarodnim sudovima i drugim međunarodnim mehanizmima za ljudska prava
- Zagovaranje za poštivanje i unapređenje međunarodnih standarda koji su prihvaćeni ratificiranjem međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima
- Izvještavanje prema međunarodnim mehanizmima za ljudska prava

PRAVNA POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Pripremanje i podnošenje pojedinačnih tužbi u ime žrtava pred Evropskim sudom za ljudska prava (ECHR), Komitetu protiv mučenja (CAT), Komitetu za ljudska prava (HRC), Komitetu za eliminaciju diskriminacije nad ženama (CEDAW) itd.
- Priprema podnesaka pred Ustavnim sudom BiH
- Pravna pomoć u vezi krivičnog gonjenja počinitelja
- Pravna pomoć i zastupanje u parnicama za naknadu nematerijalne štete
- Pružanje pravnih savjeta vezanih za domaće i međunarodno krivično pravo i međunarodno humanitarno pravo
- Priprema i podnošenje općih navoda i alternativnih izvještaja međunarodnim mehanizmima za ljudska prava
- Osposobljavanje pravnika i predstavnika udruženja žrtava da nezavisno pripremaju i podnose tužbe međunarodnim mehanizmima za ljudska prava

6. BIRN (Balkan Investigative Reporting Network)

Adresa: Obala Isabega Isakovića br. 6/I, 71000 Sarajevo

Telefon: +387 (0) 33/237-269

Fax: +387 (0) 33/237-289

E-mail: anisa@birn.eu.com

Web: www.birn.eu.com

OBLAST DJELOVANJA:

- Monitoring i izvještavanje sa suđenja u predmetima ratnih zločina

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE TUZLANSKI KANTON

7. VIVE ŽENE

Adresa: Alekse Šantića bb, 75000 Tuzla

Telefon: +387 (0) 35/224-310

Tel/fax: +387 (0) 35/224-311

E-mail: vivezene@bih.net.ba

Web: vivezene.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Osnaživanja i rehabilitacije izravnih žrtava rata i nasilja, kroz psihosocijalni, psihoterapijski tretman
- Lobiranje za priznavanja statusa žrtava torture

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Individualne terapije sa psihoterapeutom
- Grupne terapije sa psihoterapeutom

8. UDRUŽENJE „SNAGA ŽENE“

Adresa: Slanac bb, 75000 Tuzla
Telefon: +387 (0) 35/314-740; 314-741
Tel/fax: +387 (0) 35/225-447
E-mail: s.zenebh@bih.net.ba
Web: www.snagazene.org

OBLAST DJELOVANJA:

- Psihološko socijalna podrška za traumatizirane osobe (žene, djeca, omladina, žene žrtve rata)
- Medicinska pomoć
- Pravna pomoć
- Ekonomska podrška

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Terapijski i savjetodavni rad
- Vježbe relaksacije, art terapije, rad sa glinom, slikanje na svili i druge tehnike slikanja
- Fizikalna i body terapija
- Osposobljavanje žena za materijalnu neovisnost kroz razne vidove stvaranja prihoda vlastitim radom
- Pružanje pravnih savjeta iz oblasti porodičnog i imovinskog prava
- Nasljedno pravo i upoznavanje sa međunarodnim dokumentima iz zaštite i prava žene i djeteta

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON

9. „MEDICA“ ZENICA

Adresa: Krivače br. 40, 72000 Zenica

Telefon: +387 (0) 32/463-920

Tel/fax: +387 (0) 32/463-924

E-mail: medica1@bih.net.ba

Web: www.medicazenica.org

OBLAST DJELOVANJA:

- Kontinuirano pružanje psiho-socijalne i medicinske podrške ženama i djeci žrtvama ratnog, a potom i poratnog nasilja, uključujući žrtve ratnih silovanja i ostalih oblika ratne torture

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Individualne terapije sa psihoterapeutom
- Grupne terapije sa psihoterapeutom

10. HRVATSKA UDRUGA LOGORAŠA DOMOVINSKOG RATA U BIH - OGRANAK VAREŠ

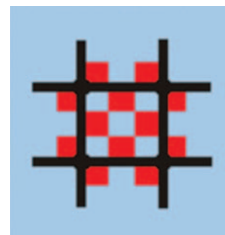
Adresa: Put mira bb, 71330 Vareš

Mobitel: +387 (0) 61/248-286

Tel/fax: +387 (0) 32/843-787

E-mail: udrugalogorasavares@bih.net.ba

Web: www.hrlog.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Rad na pružanju podrške logorašima
- Izrada baze podataka
- Podrška ženama i muškarcima koji su preživjeli torturu
- Pitanja nestalih osoba

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON

11. UDRUŽENJE „GERC-SUMEJJA“ MOSTAR

Adresa: Društveni centar ul. Potoci bb, 88000 Mostar

Tel/Fax: +387(0)36 /554-610

E-mail: sumejja@bih.net.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Psihološko socijalna podrška ženama žrtvama ratne torture i njihovim porodicama
- Uspostavljanje baze podataka o ženama žrtvama rata
- Zalaganje za ostvarivanje i unapređivanje prava žena žrtava rata u Bosni i Hercegovini kroz sistemska i druga rješenja

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Individualne terapije sa psihoterapeutom
- Grupne terapije sa psihoterapeutom

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE BOSANSKOPODRINJSKI KANTON

12. UDRUŽENJE ŽENA „SEKA“ GORAŽDE

Adresa: Ibrahima Popovića br. 49, Goražde

Tel/Fax.: +387(0)36 /222-099

E-mail: sekago@bih.net.ba

Web: www.seka-hh.de

OBLAST DJELOVANJA:

- Psihoterapijska / traumaterapijska podrška, psiho-socijalna pomoć, edukacije, savjetovanje, terapija i rekreacija žena i djece koji su preživjeli ratne traume ili druge oblike nasilja

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Individualne terapije sa psihoterapeutkinjom
- Grupne terapije sa psihoterapeutkinjom

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE SREDNJOBOSANSKI KANTON

13. HRVATSKA UDRUGA LOGORAŠA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA BUSOVAČA

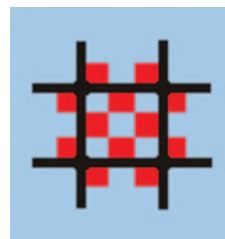
Adresa: Zagrebačka bb, 72260 Busovača

Mobitel: +387 (0) 63/333-230

Tel/Fax.: +387 (0) 30/732-904

E-mail: huldrsbk@gmail.com

Web: www.hrlog.ba

OBLAST DJELOVANJA:

- Rad na pružanju podrške logorašima
- Rad na unapređenju zaštite logoraša

REPUBLIKA SRPSKA

14. UDRUŽENE ŽENE BANJA LUKA

Adresa: Kalemegdanska br. 18, 78000 Banja Luka

Telefon: +387 (0) 51/462-146

Fax: +387 (0) 51/463-143

E-mail: office@unitedwomenbl.org

Web: www.unitedwomenbl.org

OBLAST DJELOVANJA:

- Zaštita ženskih ljudskih prava kroz sprječavanje rodno zasnovanog nasilja i povećanje učešća žena u javnom i političkom životu

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Pravna pomoć
- Individualne terapije sa psihoterapeutom
- Grupne terapije sa psihoterapeutom

15. UDRUŽENJE PRIJEDORČANKI „IZVOR“

Adresa: Muharema Suljanovića br. 23, 79000 Prijedor

Telefon: +387 (0) 52/215-635

Fax.: +387 (0) 52/242-590

E-mail: izvorpd@gmail.com

Web: www.videoarhivprijedor.org

OBLAST DJELOVANJA:

- Evidentiranje nestalih osoba
- Pružanje pomoći u ostvarivanju statusnih prava porodica nestalih
- Podrška svjedocima u postupcima ratnih zločina (koordinacija i tehnička podrška)
- Praćenje suđenja u postupcima procesuiranja krivičnih djela ratnog zločina
- Pružanje psihološke pomoći porodicama nestalih, bivšim logorašima i svjedocima ratnih zločina kroz grupu samopomoći
- Djelovanje u lokalnoj zajednici na suočavanju sa prošlošću

16. REGIONALNO UDRUŽENJE LOGORAŠA VIŠEGRAD

Adresa: Užičkog korpusa br. 4A, 73240 Višegrad
Tel./Fax: +387 (0) 58/623-220
E-mail: udurzenjelogorasa.vgd@gmail.com

OBLAST DJELOVANJA:

- Pružanje podrške logorašima naročito u oblasti socijalizacije i prevazilaženje ratnih trauma

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Pravna pomoć
- Individualne terapije sa psihoterapeutom
- Grupne terapije sa psihoterapeutom

17. HELSINŠKI ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA U REPUBLICI SRPSKOJ

Adresa: Račanska br. 31, 76300 Bijeljina
Telefon: +387 (0) 55/419-274
Fax.: +387 (0) 55/210-851
E-mail: helcomm@teol.net
Web: www.helcommrs.org

OBLAST DJELOVANJA:

- Sistematsko praćenje stanja ljudskih prava u Republici Srpskoj, Bosni i Hercegovini i regiji
- Uspostavljanje baze podataka o kršenju ljudskih prava
- Predlaganje konkretnih mjera za poboljšanje stanja ljudskih prava
- Pružanje stručne i konkretne pomoći za žrtve kršenja ljudskih prava
- Uspostavljanje suradnje sa svim zainteresiranim stranama u djelovanju ka poboljšanju ljudskih prava

18. CENTAR INFORMATIVNO-PRAVNE POMOĆI ZVORNIK

Adresa: Vuka Karadžića br. 118, 75400 Zvornik

Tel./Fax: +387 (0) 56/210-412

Mobitel: +387(0) 65/520-338

E-mail: cipp@teol.net; cippzv@gmail.com

Web: www.cipp-zv.org

OBLAST DJELOVANJA:

- Ljudska prava i pravosuđe
- Organizovano pružanje usluga besplatne pravne pomoći na teritoriji Bosne i Hercegovine
- Zagovaračke aktivnosti u sektoru pravde na unapređenju zakonskog okvira kroz iniciranje, izradu i usvajanje propisa sa posebnim osvrtnom na prava marginalizovanih grupa
- Umrežavanje i razvijanje partnerske saradnje sa drugim OCD i institucijama sistema vlasti u cilju stvaranja sistemskih rješenja u oblasti ljudskih prava

BESPLATNA PRAVNA POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Opštu pravnu informaciju
- Pravni savjet
- Pravnu pomoć u sastavljanju pismena pred tijelima uprave
- Sastavljanje pismena u sudskim postupcima
- Zastupanje u upravnim postupcima i upravnim sporovima
- Zastupanje pred sudovima
- Zastupanje pred Evropskim sudom za ljudska prava i Međunarodnim organizacijama ako je u skladu sa međunarodnim ugovorima

19. SEKCIJA ŽENA ŽRTAVA RATA U REPUBLICI SRPSKOJ

Adresa: Užičkog korpusa br. 4A, 73240 Višegrad

Tel./Fax: +387 (0) 58/623-220

E-mail: udurzenjelogorasa.vgd@gmail.com

OBLAST DJELOVANJA:

- Rad na unapređenju položaja žena žrtava rata

POMOĆ KOJU OSIGURAVAMO OBUHVATA:

- Pravna pomoć
- Individualne terapije sa psihoterapeutom
- Grupne terapije sa psihoterapeutom

ODJELI ZA PODRŠKU SVJEDOCIMA

Sud Bosne i Hercegovine

Odjeljenje za podršku svjedocima

Adresa: Kraljice Jelene br. 88, 71000 Sarajevo

Telefon: +387 (0) 61/480-432

+387 (0) 33/707-184

+387 (0) 33/707-186

Fax: +387 (0) 33/707-190

E-mail: reg.wso@sudbih.gov.ba

Kantonalni sud u Sarajevu

Odjel za podršku svjedocima

Adresa: Šenoina 1, 71000 Sarajevo

Telefon: +387 (0) 33/567-885

+387 (0) 62/560-232

E-mail: ops.ksud-sarajevo@pravosudje.ba

Okružni sud Banja Luka

Odjel za podršku svjedocima

Adresa: Kralja Petra I Karađorđevića 12, 78000 Banja Luka

Telefon: +387 (0) 51/219-546

Fax: +387 (0) 51/220-721

E-mail: ops.oksud-banjaluka@pravosudje.ba

Kantonalni sud Novi Travnik

Odjel za podršku svjedocima

Adresa: Kralja Tvrtka bb, 72290 Novi Travnik

Telefon: +387 (0) 30/791-500

+387 (0) 30/791-200

+387 (0) 63/424-706

E-mail: TR2-PodrškaSvjedocima@pravosudje.ba

Kantonalni sud Bihać

Odjeljenje za podršku svjedocima

Adresa: Bosanska br. 4, 77000 Bihać

Telefon: +387 (0) 62/407-456

+387 (0) 37/222-201

Fax: +387 (0) 37/222-566

E-mail: ops.ksud_bihac@pravosudje.ba

Okružno tužilaštvo u Doboju

Odjeljenje za podršku svjedocima

Adresa: Svetog Save 22, 74000 Doboj

Telefon: +387 (0) 53/201-900 - lokal 141

E-mail: ot-doboj@pravosudje.ba

Osnovni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Odjel za podršku svjedocima

Adresa: Trg Pravde br. 10, 76000 Brčko

Telefon: +387 (0) 49/216-499

E-mail: b.blagojevic@osbd.ba

Policija Brčko distrikta BiH

Odjeljenje za podršku svjedocima

Adresa: Trg mladih br. 10, 76100 Brčko

Telefon: +387 (0) 66/441 921

E-mail: dubravka.lukac@policijabdbih.gov.ba

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine

Odjel za istrage i podršku svjedocima

Adresa: Kraljice Jelene br. 88, 71000 Sarajevo

Telefon: +387 (0) 33/707-496

Fax: +387 (0) 33/707-463

E-mail: podrskasvjedocima@tuzilastvobih.gov.ba

Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo*Odjel za podršku svjedocima*

Adresa: Radićeva br. 6

Telefon: +387 (0) 33/276-809,

E-mail: ops.kt-sarajevo@pravosudje.ba

Okružno tužilaštvo Istočno Sarajevo*Odjel za podršku svjedocima*

Adresa: Karađorđeva br. 5, 71123 Istočno Sarajevo

Telefon: +387 (0) 57/343-220

+387 (0) 66/178-378

E-mail: ops.ot-istocnosarajevo@pravosudje.ba

Kantonalno Tužilaštvo Srednjobosanskog kantona*Odjel za podršku svjedocima*

Adresa: Aleja Konzula bb, 72270 Travnik

Telefon: +387 (0) 30/511-815 - lokal 118

E-mail: ops.kt-travnik@pravosudje.ba

Tužilaštvo Hercegovačko-neretvanskog kantona*Odjeljenje za podršku svjedocima*

Adresa: Dr. Ante Starčevića br. 22, 88000 Mostar

Telefon: +387 (0) 36/326-747

E-mail: minela.bakamović@pravosudje.ba

Kantonalno tužilaštvo Zeničko-dobojskog kantona*Odjeljenje za podršku svjedocima*

Adresa: Masarykova br. 37, 72 000 Zenica

Telefon: +387 (0) 32/240-912

+387 (0) 32/240-916

+387 (0) 32/401-082

E-mail: melisa.vardo@pravosudje.ba

Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona

Podrška svjedocima

Adresa: Maršala Tita br. 137, 75 000 Tuzla

Telefon: +387 (0) 35/306-100

+387 (0) 35/306-114

Okružno tužilaštvo u Trebinju

Podrška svjedocima

Adresa: Vuka Karadžića br. 13, 89 000 Trebinje

Telefon: +387 (0) 59/224-958

+387 (0) 59/223-542

Državna agencija za istrage i zaštitu - SIPA

Odjel za zaštitu svjedoka

Adresa: Nikole Tesle 59, 71123 Istočno Sarajevo

Telefon: +387 (0) 57/326-100

E-mail: zastitasvjedoka@sipa.gov.ba

FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE

Bravadžiluk bb, 71000 Sarajevo

Fondacija lokalne demokratije (FLD) je jedna od vodećih lokalnih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini sa dugogodišnjim iskustvom u kreiranju, koordinaciji, upravljanju i pružanju tehničke i kadrovske podrške različitim projektima i programima.

Nastala iz internacionalne organizacije Ambasada lokalne demokratije Barcelona-Sarajevo sa radom je počela 1996. godine na inicijativu Vijeća Evrope, a od 2003. godine djeluje kao njezina pravna sljedbenica.

Fokus rada usmjeren je na oblast zaštite, promocije i unapređenja osnovnih ljudskih prava, naročito prava žrtava nasilja zasnovanog na spolu, kao i na izgradnju zajednice, institucionalnih kapaciteta za umrežavanje i razvoj. Navedeni fokus rada učinio je FLD neizbježnim partnerom, kako nevladinih organizacija tako i vladinih institucija, u implementaciji projekata i inicijatorom sistemskih rješenja u oblasti ljudskih prava.

Sa željom da unaprijedimo oblasti u kojima djelujemo, na osnovu iskustva i saznanja koja smo stekli u radu, prepoznali smo niz potreba građana u BiH društvu, kao i određene sistemske nedostatke. Sa željom da takvo zatečeno stanje izmijenimo ili pak unaprijedimo, kroz 18 godina postojanja i djelovanja okosnica našeg rada se koncipirala kroz uspostavljanje servisa usluga u službi marginaliziranim grupama žena, ali također i kroz unapređenje sistema zaštite žrtava nasilja zasnovanog na spolu, kroz iniciranje kreiranja i usvajanja zakonskih rješenja koji će garantirati uspostavu ili unapređenje prava takvih grupa.

Angažman FLD kroz rad u gore navedenim oblastima rezultirao je sljedećim:

- Osnovala je prvu i jedinu „**Sigurnu kuću**“ za žene, djevojke i djecu žrtve nasilja u porodici koja egzistira na području Kantona Sarajevo (2000.).
- Uspostavila **SOS telefon** za prijavu nasilja (2004.).
- Osnovala **Centar za besplatnu pravnu pomoć** ženama (2010.) sa ciljem povećavanja vladavine prava, kao i pristupa pravu i pravdi marginaliziranim grupama žena, tražiteljima azila i izbjeglicama u Bosni i Hercegovini.
- Osnovala **Centar za žene** (2012.) sa ciljem ekonomskog osnaživanja i osamostaljivanja marginaliziranih grupa žena kroz posredovanje u zapošljavanju i edukaciju za osamostaljivanje u radu.

- Uspostavila i formalizirala **suradnju sa Ministarstvom za ljudska prava BiH o međusobnoj suradnji na** zaštiti i promociji ljudskih prava marginaliziranih grupa građana kroz zalaganje za sistemsko rješavanje, osiguravanje i omogućavanje dostupnosti besplatne pravne pomoći, pomoći u reintegraciji povratnika/ca i integraciji raseljenih osoba - posebice žena žrtava rata i nasilja u BiH, a sve sa ciljem poboljšanog pristupa pravdi i pravosuđu, kao i uspješnoj reintegraciji/integraciji za korisnike usluga.
- Uspostavila i formalizirala **suradnju** sa nadležnim institucijama (Ministarstvo obrazovanja, Ministarstvo socijalne zaštite, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo rada i uprave) o postupanju i zajedničkom djelovanju na prevenciji, borbi i zaštiti od nasilja u porodici.
- Inicirala uspostavljen **Koordinaciono tijelo** za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici (referalni mehanizam), u suradnji s nadležnim ministarstvima u Kantonu Sarajevo.
- **Inicirala** uspostavu zakonskih rješenja kroz inicijativu za izmjenu i dopunu **Zakona o socijalnoj zaštiti**, zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo (2004.), žrtve nasilja prepoznate i uvrštene u zakon kao socijalna kategorija, te na taj način institucionalizirana podrška i mehanizmi zaštite od nasilja.
- Izmjene i dopune **Zakona o civilnim žrtvama rata FBiH** (2005.) u suradnji sa ostalim nevladinim organizacijama, prilikom čega su žene žrtve rata dobile status posebne kategorije civilne žrtve rata.
- **Inicijativa** u suradnji sa članicama Sigurne mreže za usvajanje **Zakona o zaštiti od nasilja u porodici** FBiH i RS tokom 2005. godine (2005.) kao sistemski odgovor na problem nasilja.
- **Inicijativa** u suradnji sa članicama Sigurne mreže za usvajanje novog **Zakona o zaštiti od nasilja u porodici** FBiH (2009-2013.).
- **Inicijativa** za usvajanje **Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći** Kantona Sarajevo - osigurana pravna podrška žrtvama nasilja u porodici od strane države i nevladinih organizacija. FLD učestvovala na kreiranju nacрта Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koji je u istom tekstu i usvojen (2012.).

U duhu navedenog uspostavljanja i unapređenja sistemskih rješenja koji su omogućili pristup uslugama od egzistencijalnog značaja za marginalizirane grupe žena, kao i poduzimanjem aktivnosti usmjerenih na donošenje odluka radi ostvarivanja pozitivnih promjena u društvu, doprinijeli smo uspostavljanju efikasnijeg mehanizma za poboljšanje stanja poštivanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

Nastavljanjem rada i poštivanjem dosadašnjih praksi, ohrabreni dosadašnjim rezultatima nastojat ćemo i dalje štiti interese građana/ki i stvarati trajne društvene promjene u politikama koje su kontraproduktivne socijalnoj i pravnoj sigurnosti građana/ki. Stvaranjem pozitivnih promjena u društvu, identificiranjem problema, pronalazimo rješenja kroz multidisciplinarni pristup u radu i uspostavljanjem partnerske suradnje vladinog i nevladinog sektora.

S poštovanjem,

FONDACIJA LOKALNE DEMOKRATIJE

Kingdom of the Netherlands

Ovaj Vodič je objavljen uz podršku Matra programa Kraljevine Holandije. Fondacija lokalne demokratije je odgovorna za sadržaj ovog dokumenta i stavovi koji su u njemu izneseni ne odražavaju stavove Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Holandije

FLD
FONDACIJA
LOKALNE
DEMOKRATIJE

Izdanja
Fondacije lokalne demokratije

ISSN 1840-3565

